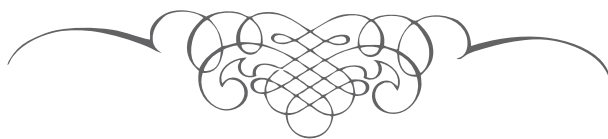

יושבי הפרזות

(בן יומו דפרוז ומזקף)

סוגיא זו רבו פרטיה ודקדוקיה מאוד, והמופלא שבה שכל מקורותיה יוצאים ממקום אחד ועיקרי הדינים כולם תלויים בפרטים ולשונות המוזכרים בראשונים בסוגיא זו, ובעזה"י יובאו כאן עיקרי הדינים במקורם ומה שיש לדון בכל דין לעצמו (כפי מה שזכיתי בעזה"י). והנה אין כוונת המאמר להקיף כל דברי רבותינו בסוגיא זו, אלא עיקר הענין הוא לסדר הדברים באופן שתתברר הסוגיא יותר למעיין, וצורת כתיבת הדברים היא על פי המקרים שהוזכרו בגמ' והירו' והפוסקים, ובכל מקרה יובאו משמעות דברי רבותינו ז"ל וסברותיהם. וכיון שעיקר הענין הוא לסדר הדברים לא כתבתי במאמר עצמו הישוב שיש לפי דעתי לקושיות אלא בסופו. ויה"ר שיהיה במאמר זה תועלת לבירור סוגיא זו. וקראתיו בשם יושבי הפרזות, לפי שכל מקור דין בן יומו מיתורא דקרא ד'היושבים בערי הפרזות' נפקא.

מהדורת ביקורת

אשמח לקבל הערות והארות

ש.י. שפירא

רשב"י 43/14 מודיעין עילית

טל: 08-9107184

ניתן להשיג גם בכתובת

torahpublish@gmail.com

תוכן העניינים

- ה. 'בן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו'.....
לשון אונס שהוזכר בראשונים ❖ מחשבתו שבכניסת היום או בשעת יציאה מביתו
❖ נאנס ולא חזר אף בט"ו מה דינו לענין חיוב ט"ו
- ח. 'ואם לאו קורא עמהן'.....
עקר לבסוף כנגד מחשבתו
- י. 'בן עיר שהלך לכרך אם דעתו לחזור למקומו קורא כמקומו'.....
שנוי דעתו אחר כניסת היום ❖ חיובו בט"ו אם נתעכב בעיר אף בט"ו
- יא. 'ואם לאו קורא עמהם'.....
גדר שם ב"כ החל ביום י"ד (ובהע' שם בביאור דברי הרא"ש) ❖ שינה דעתו אחר
כניסת היום
- יג. 'בספק הירו' ד'ב"ע שנתן דעתו לעקור דירתו בליל ט"ו'.....
ביאור טעם ספק הירו' לדעת הראשונים ❖ ביאור הירו' לדעת החזו"א
- יד. 'חיוב ט"ו למי שנתחייב בי"ד'.....
דברי הראשונים בזה ❖ עקירתו ליום אחד או לעולם, ובדברי הגרצ"פ
- טו. 'קביעת חיוב אחר כניסת היום קודם האיר המזרח'.....
ירו' 'ב"ע שעקר דירתו לילי ט"ו נתחייב כאן וכאן' ❖ בדעת החזו"א, הרמ"ע מפאנו,
והטורי אבן ❖
- טז. 'עקירת עיקר חיובו בלילי פורים'.....
ירו' 'בן כרך שעקר דירתו בליל [י"ד] [ט"ו] נפטר מיכן ומיכן' ❖ בדעת החזו"א,
הרמ"ע מפאנו, וספק בדעת הטורי אבן ❖ בביאור דברי הרשב"א והריטב"א בירו'
- טז. 'ביאור דברי הירו' ניהא ב"כ שזמנו מאוחר'.....
- יז. 'בדברי הראשונים וחלק מהפוסקים'.....
עיקרו לנסות לבאר החילוק שנראה בדינו של היורד באונס שמתחייב (ואפי' אחר כניסת
היום) לבן השוהה באונס שאינו מתחייב ❖ אפשרות לביאור ע"פ דרכו של הטורי אבן
- יח. 'עיירות המסופקות'.....
בגדר החיוב בעיירות המסופקות ❖ דעת הפמ"ג בדין העוקר לעיירות המסופקות
ומה שנראה לומר ע"פ דברי החזו"א
- יט. 'כמה דינים בדין העוקר ממקום למקום'.....
ובו קיצור עיקר הענינים

מתני' מגילה (יט,א) 'בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא במקומו ואם לאו קורא עמהם'. ובגמ' אמר רבא לא שנו אלא שעתיד לחזור בלילי י"ד אבל אין עתיד לחזור בליל ארבעה עשר קורא עמהם.

א. 'בן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא במקומו'

נעשה לבן המקום. וז"ל הרמב"ן במלחמות שהרי 'מצינו בכל מקום שאין נותנים עליו חומרי מקום שהוא שם אלא כשאין דעתו לחזור ואפי' עמד שם כמה שלא לדעת לא עלה לו', וכן הוא בחידושי הר"ן.

ורבינו החזו"א (סו"ס קנ"ב) כתב דאין כוונת הראשונים במה שכתבו לשון אונס 'דדירה בע"כ ל"ש דירה (דא"כ לא שייך לקבוע בזה זמן, דאפי' יצא מביתו באונס כגון שהובילוהו בכבלים לעיר או לכרך, וכל הראשונים הזכירו שנשתנה ממה שחשב), אלא ודאי הוקבע הדין ע"פ מחשבתו בזמן כניסת היום ומה שלא נתקיימה מחשבתו זהו עיכוב שלא מדעתו, וכל הפרת מחשבה יפול גם לשון אונס (וכמו שאמרו אנוסים היינו מחמת ממון וכו')'.

ודברי החזו"א לא זכיתי להבין שהרי הראשונים הרחיבו בלשונם לבאר ענין האונס ולדעת החזו"א אין לדמותו כלל לשוהה שלא מדעת, אלא טעם אחר הוא ומשום דאחר כניסת היום אינו זמן החיוב ואין הדינים נקבעים בשעת כניסת היום.

היינו קודם עלוה"ש כמבואר ברש"י (ד"ה אלא), והראב"ד כתב קודם 'האיר המזרח' שהוא עלה"ש. והטעם לפי שעיקר חיוב הקריאה הוא ביום ולכך דינו תלוי בקריאת היום¹.

ובגמ' דמתני' מיירי שעתיד לחזור בליל י"ד ולכך אינו נעשה בן עיר. וכתב הרי"ף ד'עתיד לחזור בליל י"ד ונתעכב', והיינו דאפי' אם בסוף ראה שצריך להתעכב בעיר מ"מ אינו מתחייב עמהם.

מקור דברי הרי"ף

ונראה שהרי"ף הוציא דין זה מלשון המשנה 'עתיד' ולא תנן 'חזר', ומניה דכל שעתידי לחזור אפי' לבסוף לא חזר אינו מתחייב עמהם. (ומקור הדברים יובאו לקמן סי' ט' מדברי המאירי והר"ח).

ביאור אונס שהוזכר בראשונים

ובטעם הדבר שאינו מתחייב בנתעכב לבסוף, כתבו הראשונים משום דהשוהה באונס אינו

1. עיין בריטב"א בסוגיין שכתב 'דאם האיר לו יום י"ד בעיר שחל חיוב קריאת היום שהוא עיקר הקריאה על בני העיר וכו', ועיין תוס' מגילה ד,א ד"ה חייב שכתב 'דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא', ובמ"ב תרפ"ח סע"ק י"ב כתב שהדבר תלוי בקריאת היום וציין שכן מבואר בפוסקים, ועיין בשעה"צ תר"צ סע"ק מ"א, שכתב דביום חיובה מדברי קבלה וכד"ת הוא, ובגמ' חייבה מדרבנן, ונ"מ לענין כוונה למ"ד דברבנא א"צ כוונה, [ולענין ספק דברי קבלה, משמע בראשונים (ר"ן ב,א מדפי הרי"ף) דדינו ככל ספק דרבנן, שהרי הקשו מדוע צריך לקרוא בעיירות הספק בב' ימים הרי הוי ספק דרבנן, ועיין בטורי אבן (הב) שכתב דכשאין רוב כל שהוא ספק מדברי קבלה הוי כספק דאורייתא]. ועיין בט"ז תרפ"ח סע"ק ו' בסופו, שהקשה אמאי לא תלו הדבר בלילה עי"ש, ועיין בפמ"ג שם, וצ"ע. ולענין זמן החיוב של קריאת המגילה ביום, מבואר שעיקרו הוא מעלה"ש (עיין שו"ע תרפ"ז א' ובמ"ב סע"ק ד').

לדירה, ובביאור הדבר ובמה שהקשה ע"ז החזו"א עיין לקמן אי"ה [סי' י].

אין נ"מ מאיזה טעם שינה דעתו

כתב החזו"א (סו"ס קנ"ב) דחכמים לא חילקו כלל האיך הגיע האדם לעיר, שהרי לא מבואר בשום מקום שאם הובילוהו לעיר בכבלים אינו נעשה בן העיר, וכן לא מבואר בשום מקום שאם מתעכב מרצון יש לחייבו כבן העיר כגון 'שיש לו חפץ להתעכב מחמת רוח ממון או שאר מצוא חפציו, ואפי' מתעכב בשמחה וחפץ לב'. והנה אף שמדברי רבותינו מבואר דא"א לפרש ענין האונס כדברי החזו"א, מ"מ על דברים אלו אין לנו לומר שיחלקו, וכפי שכתב החזו"א שחכמים תלו הכל במה שעתיד לחזור בשעת כניסת היום (ולפי משמעות האחרונים בשעת יציאה מביתו), ולא מבואר כלל שנתנו דעתם על סיבת שני דעתו בזה.

זמן הקובע דעתו

הראשונים לא הזכירו כלל ענין זה של זמן היציאה מביתו, ונראה הטעם משום דהכל תלוי בדעתו שהיתה בזמן כניסת היום. אמנם הרא"ש כתב 'שהדבר תלוי בכוונתו בשעה שיצא מביתו', ובטור (תרפ"ח) כתב 'אם כשהלך היתה דעתו לשוב לביתו וכו'.

והמ"ב (סע"ק י"ב) כתב 'אם היה דעתו בעת נסיעתו, ובשעה צ"ט' (ט"ז) כתב 'ומה שכתבתי דתליא במחשבה בעת יציאתו כן הסכים במטה יהודה'.

ועיינתי במטה יהודה, והוא כתב שם דלדעת הרא"ש הדבר תלוי בזמן היציאה מביתו, אמנם דעת 'הר"ן ז"ל היא בדעתו כליל י"ד

ועוד קשה דהא לדעת החזו"א שטעם הדין דבנשתהה אינו מתחייב הוא משום דחייבו נקבע בתחילת היום, ודין זה הוא אף במי שנתחייב בחיוב מקום שהלך לשם ולבסוף חזר למקומו דמ"מ לא נעקר ממנו החיוב (החדש) שחל עליו, ובאופן זה ודאי לא שייך לדמותו לשוהה בעיר שדעתו לחזור למקומו דהא עקר מדעת למקומו הקבוע וברצונו שוהה שם ומ"מ אינו מתחייב, וצ"ע.

ולכאן צ"ל דלדעת החזו"א סברת הרמב"ן שכתב שהוא דומה לשוהה שלא מדעת בעיר אינו בא לבאר דין 'נתעכב', דדין נתעכב טעם אחר לו וכפי שביאר החזו"א, וכל כוונתו רק לבאר עיקר דינא דמתני' דאם בתחילת הלילה נתן בדעתו לחזור דאינו מתחייב עמהם ובזה נתנו טעם דיש לדמותו לכל שוהה שלא מדעת.

אכן כמדומה שפשטות דבריהם היא לבאר דין 'נתעכב' שהרי כתבו סברא זו אחר שהביאו דינו של הרי"ף בנתעכב וכתבו ע"ז 'ואפי' עמד שם כמה שלא מדעת לא עלה לו', ונראה דדין נתעכב באו לפרש.

והנה לקמן [סי' ח'] יובאו דברי רבותינו (הטורי אבן, רמ"ע מפאנו, וכן היא משמעות המ"ב והאחרונים), שמבואר בדבריהם שאין חיובו של האדם נקבע בהחלטה בשעת כניסת היום, וע"פ דבריהם א"א לפרש את ענין האונס כפי ביאורו של החזו"א. (והחזו"א עצמו קנ"א) כתב דמדברי האחרונים משמע שהדבר תלוי במחשבתו שבשעת יציאה מביתו ולא בכניסת היום, עי"ש. והבנת הענין שחיוב הקריאה תלוי ביציאה מביתו מורה שהאחרונים הבינו את כל ענין האונס באופן אחר מדעת החזו"א ז"ל).

ובאמת נראה לדבריהם שענין האונס הוא משום דהשוהה שלא מדעת אינו נחשב

יע"ש, וכן נראה מפרש"י ז"ל, ולא מצאתי הכרעתו.

והנה הב"י לא ציין כלל שיש בזה מחלוקת ראשונים, ולכאור' נראה שלא ראה בדבר מחלוקת ראשונים, וצ"ע.

והחזו"א (קנ"א) כתב 'ואף שלשון הרא"ש דאזלינן בתר דעתו בשעת צאתו מביתו, אין הכוונה שאם נשתנה דעתו קדם ליל י"ד אזלינן בתר מחשבתו בשעת צאתו מביתו אלא הכוונה אם נשתנתה דעתו בליל י"ד, ועד כניסת ליל י"ד הוא בלשון הרא"ש במחשבתו הראשונה'. ועי"ש שכתב שאין סברא כלל לומר שאם בשעת יציאתו מביתו גמר בדעתו לחזור לכרך וקודם תחילת י"ד נתן דעתו לשהות בי"ד בעיר שלא יתחייב עמהם, וכן להיפוך בהלך לכרך. ועי"ש שהאריך לבאר דאין הדבר תלוי במחשבתו שבשעת יציאה מביתו. ובסי' קנ"ב ו' הוסיף החזו"א להקשות דב"כ שהיה בדעתו לחזור ולבסוף נמלך להשאר בעיר איך שייך לפוטרו, 'הגע עצמך אלו חזר לכרך ויצא עכשיו מכרך ע"מ שלא לחזור בי"ד יפטר מחיוב הכרך שהרי יצא עכשיו מביתו ע"מ שלא לחזור וכו', השתא נמי בטלה מחשבתו הראשונה'.

והנה על דברי החזו"א קשה מדוע הזכירו הרא"ש והטור ענין שעת יציאה מביתו, כשאין לזה שום משמעות, וצ"ע.

וסיים (קנ"א) 'ואחרונים ז"ל סתמו ולא פרשו הדבר ונראה מדבריהם דבתר מחשבתו בצאתו מביתו תלוי'.

ועיין לקמן ס' י' דנראה דאף לדברי רבותינו שסברו שהדבר תלוי בשעת יציאתו מביתו, מ"מ אין משמעות למחשבה זו אלא א"כ

עומד הוא בה עד כניסת ליל י"ד, וסיוע לדבר הוא סתימת מרן הב"י שלא ראה בדבר מחלוקת ראשונים אף שמשמעות הראשונים כולם שהדבר תלוי בשעת כניסת י"ד, וע"ע לקמן.

דינו של המתעכב שלא מדעת בקריאת ט"ו כתבו הראשונים דהא דתנן דב"כ שהלך לעיר ואין דעתו לחזור קורא 'עמהן', הוא משום (לשון הרמב"ן) דכל ש'אין דעתו לחזור למקומו בליל י"ד אלא ביום י"ד נעשה פרוז בן יומו וקורא עמהם מאחר שנתעכב כאן אף יום ט"ו שאילו יצא וחזר לו היה נעשה מוקף ביום ט"ו, וכדומה שכוונת הרמב"ן לפרש משמעות מתני' ד'עמהן', שמשמע שאינו חוזר וקורא בכרך, וע"כ דמיירי בנתעכב אף בט"ו.

וכן מבואר בחידושי הר"ן שכתב דכל שנתן דעתו להתעכב שם בי"ד ביום נעשה פרוז בן יומו וקורא עמהם מאחר שנתעכב שם אף יום ט"ו, שאלו חזר וכו' היה קורא כאן וכאן והכי אמרינן בירו', והכא לא אמרינן אלא קורא עמהם ולא כמקומו אלמא כשנתעכב כאן עסקינן, ומפורש שהוא ביאור דברי המשנה.

והנה על הא דתנן דב"כ שהלך לעיר 'קורא עמהן' פרשו הראשונים דמיירי שנתעכב אף בט"ו, ומעתה נראה פשוט דאף הא דתנן דאם דעתו לחזור קורא כאנשי מקומו ומיירי בנתעכב שלא מדעת מיירי נמי דומיא דהכי, שהרי כל החילוק ביניהם הוא במה שנתן דעתו בתחילת י"ד, ולא כתבו הראשונים דהכא צריך הוא לחזור, ומדסתמו הדברים ולא חילקו הדבר בסכינא חריפא נראה דאף אם מחמת האונס נתעכב בעיר אף בט"ו מ"מ קורא הוא בעיר בט"ו לפי ששמו עליו.

והיינו דכשם שבן עיר ששהה בכרך ע"ד לחזור בליל י"ד לעירו ונתעכב, קורא בכרך ב"ד אף שלא שהה בעירו ב"ד כלל ה"ה הכא, דכיון ששם בן כרך עליו קורא הוא בט"ו בעיר.

והדברים מפורשים בדברי המאירי שכתב שב"כ שהלך לעיר ע"ד לחזור קודם תחילת יום י"ד אף שנתעכב שם מ"מ לא חל עליו דין פרוז עכשיו ואינו קורא עמהם באותה הלילה ואף למחר אם נתעכב שם מחמת סיבה אלא ממתין וקורא בעיר כמקומו בט"ו.

וכדברים הנ"ל משמע בדברי הרמ"ע מפאנו (אלפסי זוטא הובאו דבריו בשלימות במחזיק ברכה תרפ"ח ג', והובא במנח"ש קמא כ"ג אות ח') וז"ל 'בן כרך שהלך לעיר ועתיד לחזור בליל י"ד אפי' אחר חצות ונתעכב ולא חזר קורא בט"ו כאנשי מקומו, דכיון שלא נתחייב בקריאתה בעיר בלילה אף ביומו אינו פרוז. אבל אם אינו עתיד לחזור בליל

י"ד אע"פ שעתיד לחזור ביום הנה משיאיר מזרח ביום י"ד יהיה פרוז בן יומו ולילו עמו למפרע לפיכך קורא עמהם בלילה, ואם הלך אח"כ לכרך חוזר וקורא כמותם ומברך כאן וכאן, ובתחילת דבריו (שנתעכב) סתם ולא כתב שרק אם חזר לכרכו קורא בט"ו, ומשמע דאף בנתעכב בעיר קורא בט"ו. אמנם החזו"א בדינים העולים לא דן באופן זה וצריך ביאור למה השמיטו.

והדבר צ"ב דהא ב"כ שעקר קודם כניסת ט"ו נפטר כאן וכאן ומשום דעקירה קודם ט"ו פוטרנו, ומעתה יל"ע דהאיך סתמו הראשונים הכא דאם נתעכב קורא כמקומו (בט"ו) ומשמע דנתעכב שם אף בט"ו, הרי אף שנתעכב שם ביום י"ד שלא מדעת, מ"מ ביחס ליום ט"ו יש לדון את ההשווי בעיר ביום ט"ו כשהוי מדעת, וא"כ ראוי שיעקר ממנו חיובו, וכדין ב"כ שעקר קודם ט"ו שנפטר בשניהם, וצ"ע. [ויתבאר לקמן אי"ה אות י.].

ב. 'ואם לאו קורא עמהן'

ומבואר בדבריו שנקבע דינו כדינם רק אם נתעכב ביום שהוא עיקר זמן חיוב הקריאה.

אמנם במאירי כתב דכל שהיה בדעתו להשתקע שם עד הבוקר 'חל עליו מיד דין פרוז שפרוז בן יומו נקרא פרוז', ומלשוננו שכתב מיד נראה לכאן שא"צ להמתין עד תחילת היום. עוד כתב המאירי שלדעת גדולי המפרשים דב"ע שהלך לכרך הדבר תלוי במחשבתו על ליל י"ד מעתה כל שדעתו להתעכב שם בתחילת יום י"ד 'כבר פרח ממנו מתחילת הלילה דין פרוז במחשבה זו ומאחר שפרח ממנו דין פרוז הרי הוא מוקף

כתבו הראשונים (הובאו בלשונם לעיל) דב"כ שנתחייב עם בני העיר ואח"כ חזר לכרכו חוזר ומתחייב בט"ו, ומתני' דקורא עמהם (בלבד) מיירי שנתעכב שם אף בט"ו.

דינו של מי שבכניסת היום נתן דעתו להתעכב, ולבסוף נמלך וחזר

דברי הראשונים בזה – הריטב"א (ד"ה אמר רבא) כתב ד'אם אין עתיד לחזור למקומו לילי י"ד, והאיר לו יום י"ד בעיר שחל חיוב קריאת היום שהוא עיקר הקריאה על בני העיר בעודו שם, קורא עמהם הלילה והיום,

מעכשיו וצריך לו להתעכב שם עד למחר שיקרא עמהם, ומפורש בדבריו דכל שהיה בדעתו לעקור מעצמו דין ב"ע מיד בתחילת הלילה נעקר שמו ממנו, ומבואר שעקירת שמו נשלמת בתחילת הלילה (ולא יועיל לו לחזור לעירו קודם תחילת היום).

ולשון הר"ן בדין זה דאם היה בדעתו בתחילת היום להתעכב שם ב"ד ונתעכב, קורא עמהם ביום י"ד שנעשה פרוז בן יומו, ומיהו אם חוזר למקומו בליל ט"ו חוזר וקורא עמהם.

ולשונו של הרמב"ן בזה היא דכל שנתן דעתו לחזור למקומו אחר תחילת היום נעשה פרוז בן יומו וקורא עמהם מאחר שנתעכב כאן אף יום ט"ו.

והרא"ש הביא דברי רש"י וכתב דבן כרך שהלך לעיר א"ם אין עתיד לחזור בלילי י"ד אלא ישאר בעיר עד אור היום חל עליו חובת קריאת היום, וכתב דה"ה ב"ע שהלך לכרך ואינו עתיד לצאת משם בלילי ט"ו שהוא בכרך כשהאיר היום הוה ליה מוקף. ועי"ש שחלק על רש"י וכתב ו'כמו שמועיל לבן כרך להיות כב"ע כשעמד שם ליל ארבעה עשר ומקצת היום וכו'. ולשון הרא"ש בדין זה אינה מוכרעת דאפשר לפרש דבריו על דעתו, עי"ש. [ועיין בב"י שלמד דאף לדעת הרא"ש שדין ב"ע שהלך לכרך תלוי במחשבתו על שהיתו ב"ד, מ"מ אינו קורא בט"ו אלא בשוהה בכרך בט"ו, והט"ז חולק עי"ש, ולכא' פליגי במשמעות דבריו האם הדבר תלוי במחשבתו או בשהיתו בפועל].

ולשון הטור היא דאם לא היתה דעתו לשוב למקומו עד שיאור יום י"ד קורא כבני המקום שהלך לשם, ולא הזכיר כלל ענין זה שצריך לשהות שם בתחילת יום י"ד.

דברי האחרונים – הט"ז (סע"ק ו' בתחילתו) כתב שאם דעתו להתעכב וכן הוה שנתעכב שם בתחלת היום, חל עליו חובת הקריאה של העיר וכו', אבל אם חזר למקומו שהי' כרך קודם היום לא מועיל מה שחשב תחלה להיות בעיר.

וכדבריו כתב המ"ב וז"ל זמן קריאה הוא העיקר ביום וכיון שהיה בערי הפרזות בהתחלת היום י"ד קורא ב"ד וכן כה"ג לענין מוקפין ביום ט"ו.

וכן כתב הרמ"ע מפאנו (אפסי זוטא הובא במחזיק ברכה תרפ"ח ג', והובא במנח"ש קמא כ"ג אות ח') דבן כרך שהלך לעיר ואינו עתיד לחזור בליל י"ד אע"פ שעתיד לחזור ביום הנה משיאיר מזרח ביום י"ד יהיה פרוז בן יומו ולילו עמו למפרע לפיכך קורא עמהם בלילה, (אמנם בדבריו מבואר דמה שהדבר תלוי בהאיר המזרח אינו אלא משום שהוא בא לקבוע ע"ע שם חדש, אבל כל שעומד על עיקר דינו סגי בתחילת הלילה).

אמנם הפמ"ג (משב"ז ו') כתב (ולדידי אין זה קושיא) דכל שבדעתו היה להשאר קצת מהיום אף שהלך קודם עמוד השחר צריך לקרות אף ביום י"ד בשדה או בכרך.

וכן ידועה דעתו של החזו"א (עיין מה שכתב בדנים העולים) שדינו נקבע ע"פ מחשבתו שבכניסת ליל י"ד, ואף בעקר קודם עלוה"ש אין בזה נ"מ לענין קביעת דינו.

ועיין בדבריו (קנ"ב ה') שהביא צד זה דכל שיצא קדם אור היום בטלה מחשבתו הקודמת ואינו נעשה פרוז והיינו דכדי לקבוע ע"ע דין פרוז תרתי בעינן, והיינו שלא סגי בזה שנתן דעתו ע"ז בתחילת היום,

הוה ליה מוקף', והתם בודאי כוונתו היא על 'מחשבתו' שהרי עומדים אנו ב"ד ומחשבתו היא על ט"ו.

עוד כתב החזו"א (שם ד"ה ולכן) דמה שכתב הר"ן 'ונתעכב' כוונתו היא 'כדי שיהא קורא עמהם ולא יהא קורא כמקומו כלל וכוונתו ונתעכב גם בט"ו'. ולא זכיתי להבין דבריו, שהרי הר"ן חילק הדברים וכתב 'ונתעכב', ורק אח"כ הוסיף שהכל בתנאי שלא יחזור למקומו. אמנם פירושו של החזו"א מתבאר ברמב"ן במלחמות.

והנה החזו"א לא הביא דברי הריטב"א, ובדברי הריטב"א משמע (להדיא) שהחיוב תלוי במה שנשתהה ולא סגי במחשבתו, ובדברי המאירי משמע (להדיא) כדברי החזו"א.

לפי שכל שעקר משם נתבטלה מחשבתו. אכן לדינא לא חשש לזה וכתב (שם ד"ה ולכן נראה) דכל שנתן דעתו מתחילה להשתקע אפי' יצא לבסוף אין בזה נ"מ.

ורבינו החזו"א (קנ"ב ה' ד"ה והל"מ) התייחס בדבריו ללשון המ"מ וכתב דמה שכתב המ"מ שהוא נתעכב שם (היינו בנתן דעתו להשתקע ונתעכב) 'היינו נמי לפי מחשבתו'. ואף לשון הרא"ש שכתב 'וכמו שמועיל לבן כרך להיות כב"ע כשעמד שם ליל ארבעה עשר ומקצת היום וכו'', יש לפרש כדברי החזו"א דהיינו לפי מחשבתו. ונראה להביא ראיה לזה מדברי הרא"ש עצמם שכתב שם לדעת רש"י דב"ע שהלך לדרך ואינו עתיד לצאת משם 'בלילי ט"ו שהוא בכרך כשהאיר היום,

ג. 'בן עיר שהלך לכרך אם דעתו לחזור למקומו קורא במקומו'

שבכניסת היום עמד על עיקר דינו, מעתה מחשבתו היא כאונס וחייב כדינו, ודין זה הוא כ"ש ממה שמצינו שב"כ שנתן דעתו לחזור לכרך ואח"כ שינה דעתו אחר כניסת היום שהוא נידון כאונס ואינו מתחייב.

דקדוק מדברי המאירי- המאירי הביא דברי הרי"ף שכל שנתן דעתו לחזור (ב"כ ששהה בעיר) אף שנתעכב לבסוף מ"מ אינו מתחייב כב"ע. אח"כ כתב הדין דב"ע ששהה בכרך בליל י"ד ע"ד לחזור לעירו 'קודם שיחול יום ט"ו אע"פ שדעתו להתעכב שם כל ליל י"ד ויומו וליל ט"ו לא חל עליו דין מוקף וכו'', וסיים 'ואין ראוי לומר בכאן ונתעכב ולא חזר, שהרי כל י"ד היה דעתו להתעכב כמו שעשה', וכוונתו היא שמה שכתב הרי"ף שבנתעכב נגד רצונו אינו נעשה בן המקום לא שייך לומר כאן שהרי

לדעת רוב הראשונים, וכן נפסק להלכה, דעתו לחזור היינו דאינו עתיד להשתקע שם בהאיר המזרח של ט"ו. והטעם דאף שלא ישהה כלל בעיר בי"ד, מ"מ כיון שאינו עתיד להיות בכרך בזמן עיקר חיובו (של כרך), אינו נעשה בן כרך ונשאר הוא בעיקר שמו שהוא ב"ע וחייב הוא בקריאתם אף שאינו עמהם כל י"ד.

אמנם דעת הרא"ש שהדבר תלוי אם עתיד לחזור קודם האיר המזרח די"ד, (ועיין בדבריו לקמן סי' ד.).

שינה דעתו אחר כניסת י"ד

והנה הדבר פשוט שאם אחר כניסת ליל י"ד שינה דעתו וגמר להשתקע בכרך אף ביום ט"ו, דודאי לא נעקר שמו ממנו וכיון

כל י"ד וט"ו שוהה הוא מרצון בכרך שהרי מעיקרא כך היה בדעתו, ולכא' כוונתו היא לפי שהרי"ף דייק לשון המשנה 'עתיד', וע"ז כתב המאירי שלא שייך לומר כן בב"ע שנתן דעתו לחזור לעירו קודם האיר המזרח דט"ו. [והמאירי כתב שם שלדברי המפרשים שאף ב"ע השוהה בכרך תלוי במחשבתו של תחילת יום י"ד שייך לומר אף עליו 'ונתעכב' באופן שהיה בדעתו לחזור קודם האיר המזרח די"ד ולבסוף נתעכב בכרך בי"ד דמ"מ אין שמו נעקר].

ונראה לכא' דמה שמבואר בדבריו הוא שהדבר פשוט ששנוי דעתו אחר כניסת היום אין לו שום משמעות, ורק אם מעשיו הם נגד מחשבתו צריך לחדש שמעשיו נידונים כאונס, אבל מחשבתו פשיטא שאינה כלום.

חיובו בט"ו אם נתעכב לבסוף

אמנם צ"ע לגבי חיובו בט"ו, דלכא' יש לדמותו לבן עיר שעקר לכרך קודם ט"ו, דחזור ומתחייב בכרך (לפי השיטות שיכול להתחייב אפי' עקר ליום אחד וכדלקמן אי"ה סי' ו.), ואף הכא כיון ששינה מחשבתו

קודם כניסת ט"ו יש לראותו כעוקר לכרך כדי להתחייב. וכן מפורש בחזו"א (קנ"ב ב' ד"ה ירו' בסופו) דאם נתעכב לבסוף בט"ו מתחייב עמהם וז"ל 'ומיהו אם נתחדש לו ביום י"ד שהוא מתעכב בט"ו, כיון שנכנסה ליל ט"ו חייב בט"ו לדברי הרמב"ן והר"ן, והיינו דדעתו ז"ל דאין חילוק כלל בין העוקר קודם ט"ו למשנה מחשבתו קודם ט"ו ובתרוויהו חייב, עי"ש.

אמנם אפשר דאינו חייב בט"ו, לפי שיש לדמותו לב"כ שגמר בדעתו (בתחילת י"ד) לחזור לכרכו קודם האיר המזרח די"ד ולבסוף נתעכב בעיר שנתבאר לעיל דלכא' חייב הוא כב"כ אפי' לא חזר כלל לכרכו, והיינו משום דמחשבתו לא לחזור לכרך (אפי' חשב כן קודם כניסת ט"ו) נידונת כאונס ואינה כעקירה ממקומו קודם ט"ו [שדין הוא דכל שעקר מכרכו קודם ט"ו נפטר כאן וכאן עי"ש], ומעתה אף הכא אפשר שיש לחלק דבשינה מחשבתו הרי הוא נידון כאונס, וצ"ע. ובאמת שקודם צריך לבאר טעמו של הדין דלעיל, וע"פ טעמו אולי נדע דין המקרה שלפנינו. [ויתבאר אי"ה לקמן סי' י].

ד. 'ואם לאו קורא עמהם'

אמנם דעת הרא"ש דכל שנתן דעתו לשהות שם בהאיר המזרח די"ד נעשה ב"כ, ועיין בהע' כמה הע' בדבריו².

ובגמ' מבואר שטעם פטורו הוא משום דכשם שפרוז בן יומו נקרא פרוז, ה"ה מוקף בן יומו.

בגדר שם בן כרך החל בי"ד

פרש"י דב"ע שהלך לכרך ודעתו לחזור

ולרוב הראשונים פרושו הוא שאם נתן דעתו בי"ד לשהות בכרך עד האיר המזרח דט"ו נעשה עכשיו ב"כ.

2. הרא"ש כתב 'דלישנא דהש"ס משמע דרבא אכולה מתני', וכן מוכח בירו'. ועיין בקרבן נתנאל שהביא דבריו מבואר להדיא שלא כדברי הרא"ש שהרי מבואר שם דב"כ שעקר (ליל..). נפטר כאן וכאן, והריא"ז גרס שעקר ליל ט"ו, ומבואר מזה שחיובות לוי בט"ו, ועי' שגרסא אחרת ברא"ש. ולכא' נראה שהרא"ש גרס כגירסת הרשב"א והרי"טב"א בירו' דמיריבעקר

בכניסת יום ט"ו, ולכך כל שיצא קודם לכן יפטר מלעשות פורים, (אמנם חייב הוא להתעכב וכמבואר בראשונים).

וכן נראה בראב"ד שאע"פ דכתב שהוא נעשה מוקף בי"ד מ"מ כתב וז"ל 'ואם מתעכב עמהם עד הערב קורא עמהם, ובודאי צריך להתעכב, ומבואר שחיובו תלוי בהתעכבותו, ולשון הר"ן בדין זה 'אלא ממתין עד ט"ו וקורא עמהם', אמנם עיין בלשון הרא"ש והוא כתב 'ואף אם יחזור לעירו יקרא ביום ט"ו וצ"ע בדבריו, דאפשר שכוונתו היא שחזר אחר האיר המזרח, וצ"ע.

וכן בדברי החזו"א נראה שחיובו בט"ו תלוי בעיובו שם וכל שחזר אינו מתחייב, עיין בדבריו (קנ"ב ד' ד"ה ל' הרמב"ן) 'דלענין חיוב ט"ו אין הדבר תלוי במחשבתו בי"ד שאם חזר קודם כניסת ליל ט"ו אף אם היתה מחשבתו בי"ד לשהות בט"ו בכרך מ"מ כיון שחזר חזר, וכן פסק בדינים העולים דב"ע שנתן דעתו להשתקע בט"ו ביום בכרך נעקר מדינו, אמנם אם לא שהה בכרך בט"ו אינו חייב בט"ו, ושהותו שם לעיכובא.

קודם האיר המזרח דט"ו 'לא הוי מוקף ליומו וקורא בי"ד וכו', וכן הוא בר"ן, ומשמע דדוקא בדעתו לחזור למקומו אינו נעשה עכשיו מוקף, אבל אילו דעתו להשתקע שם אחר האיר המזרח דט"ו הרי עכשיו נעשה ב"כ. ולשונו של הרמב"ן בזה 'אם נתן דעתו מתחלה בליל י"ד להשתקע כאן עד יום ט"ו יצא מכלל פרוז מעתה'. והראב"ד כתב (דעתו ז"ל שהדבר תלוי במחשבתו על אור י"ד) 'ואם מתעכב עמהם עד הערב קורא עמהם, ובודאי צריך להתעכב ולקרות עמהם שכבר נעשה מוקף ביום י"ד וכו'.

אמנם צ"ע דבירושלמי (לגירסת הריא"ז) דב"כ שעקר דירתו ליל ט"ו והלך לעיר נפטר מבני הכרך. ומבואר מזה דב"כ שעקר מכרכו קודם ט"ו נפטר כאן וכאן ומשום דלא נתחייב כב"כ עד כניסת ט"ו, ומשמע דשם ב"כ חל בכניסת ט"ו ולא בי"ד. (ובדברי הירוש' עיין לקמן אי"ה אות ח.).

ולכאור' צ"ל דב"כ ב' דינים לו, האחד הוא דע"י שמו כבן כרך נפטר הוא מקריאת כל העולם ושם זה חל עליו בתחילת י"ד, והשני הוא חיובו ממש כב"כ שהוא נשלם

בליל י"ד, ומזה דיין דדוקא בעקר בליל י"ד יכול הוא לעקור דינו אבל אחר האיר המזרח די"ד א"א לו לעקור דינו, ומזה הוציא הרא"ש שהטעם הוא לפי ששם ב"כ חל בהאיר המזרח די"ד, (ועיין לקמן סימן ח' בביאור הירוש' לגירסת הראשונים). והנה לכאור' נראה שאף שלדעת הרא"ש שם ב"כ נקבע בי"ד, היינו שיכול לקבוע עצמו כבן כרך בי"ד, אמנם אף לדעתו שייך לקבוע שם ב"כ אף אח"כ (קודם כניסת ט"ו) וכדאמר בירוש' דב"ע שעקר ליל ט"ו נתחייב כאן וכאן, (והרא"ש נסתיע מהירו). אמנם עיין בפמ"ג (תרפ"ח משב"ז סימן ו') שהביא שאלה בדין ב"ע שעקר לערי הספק, ובתוך דבריו כתב דלרא"ש ששם ב"כ נקבע רק בי"ד, וא"א לב"ע להתחייב כב"כ בט"ו לפי שמחשבתו על ט"ו אינה כלום, והביא ראיה וז"ל 'ותדע, דאם לא כן אמאי לא כתבו הרא"ש והטור (לדעת הפמ"ג הטור כרא"ש) דין שבו עיר שהלך לדרך בליל ט"ו, ומזה הוכיח שא"א לדעת הרא"ש להתחייב בליל ט"ו, וצ"ע לדעת הפמ"ג איך יפרש הרא"ש דברי הירוש' וצ"ע. ועיין בביאור הגר"א (סימן י"א) שהביא הירוש' דב"ע שעקר דירתו ליל ט"ו ונתחייב כאן וכאן, ראיה נגד הרא"ש. [ובעצם דברי הגר"א שם יש קושיא, שמתחילה הביא דברי רש"י דהדבר תלוי בט"ו, ואח"כ כתב 'ומכאן ראיה לר"ת ובעל הגה"ב בס' תרצ"ב סעי' א' שכתב וי"א דאף' (וכוונתו דעיקר החיוב הוא ביום) והמשיך 'ודלא כרא"ש שכתב שהכל תלוי בליל י"ד וכו', ולכאור' כוונתו שלדעת הרא"ש הדבר תלוי בליל י"ד ולא בהאיר המזרח די"ד, אמנם א"א לפרש כן שהרי שלא נזכר זה ברא"ש עי"ש, וכן מהמשך דברי הגר"א שם נראה שלא לזה נתכוון עי"ש. ולכאור' ביאור דברי הגר"א שם, שמה שכתב ודלא כרא"ש וכו' כוונתו שיש ראיה לדעת רש"י שהדבר תלוי בט"ו, ועי"ז כתב ודלא כרא"ש שהדבר תלוי בי"ד (ולא מתחס כלל לענין האיר המזרח), עי"ש].

אמנם הפמ"ג (תרפ"ח משבצות ו' ד"ה ואמנם הר"ן) כתב על הא דכתבו הראשונים שצריך להתעכב 'ומיהו ודאי אף אם חזר בן עיר למקומו קורא בט"ו וכן משמע ברא"ש, ולכתחילה צריך להתעכב עמהם ולקרא בט"ו בכרך', ומבואר שעיקובו שם אינו לעיכובא. (אמנם הפמ"ג חולק על הט"ז, ולכא' אף דין זה הוא שלא כדברי הט"ז, אכן לא זכיתי לע"ע ללמוד דבריו כדי לדון בהם).

ועיין לקמן (סוף סי' י). בדין ערי הספיקות.

שינה דעתו אחר כניסת ליל י"ד

יל"ע בדינו של מי שבתחילת ליל י"ד גמר בדעתו להשתקע בכרך עד האיר המזרח דט"ו, ואחר כניסת ליל י"ד שינה דעתו לחזור לעירו קודם בליל ט"ו.

והנה לדעת החזו"א אין כאן ספק כלל דאין משמעות לשנוי בדעתו שאחר כניסת היום, אמנם לדעת הסוברים (לעיל אות

ב') שב"כ שגמר בדעתו להשתקע בעיר וקבע ע"ע חיוב חדש דמ"מ כל שעקר קודם אור י"ד הרי עקר הוא את מחשבתו ואינו מתחייב כבני העיר, מעתה יל"ע דאפשר דאף הכא כיון שכעת (ליל י"ד) דעתו לחזור קודם האיר המזרח דט"ו נמצא שהוא עוקר מחשבתו שבתחילת י"ד והרי הוא חוזר לעיקר דינו (ומתחייב), או דלמא אין משמעות למחשבה זו דדוקא התם כיון שעשה מעשה הרי הוא מבטל המחשבה וחוזר הוא לעיקר דינו (והתם עיקר דינו הוא פטור), אבל הכא שכל השנוי הוא בדעת אין מחשבה עוקרת מחשבה. [ובעקר מהכרך בליל י"ד נראה דודאי חוזר ומתחייב בי"ד דע"י מעשיו עקר מחשבתו].

והנה לעיל (סי' ג.) הובאו דברי המאירי (והר"ח), ומדבריו נראה ששנוי מחשבתו אין בה ממש עי"ש, וא"כ לכא' אף כאן כיון שמתחילה חשב לעקור מעצמו דינו, מעתה אין למחשבה שבאה אחריה שום משמעות, ויל"ע.

ה. בספק הירו' ד'ב"ע שנתן דעתו לעקור דירתו בליל ט"ו

ליה כשהיה בעיר, והיינו דהספק 'כשהוא עדין בעיר אלא שנתן דעתו לעקור דירתו ליל ט"ו', ושאלת הירו' היא האם ע"י מחשבתו עוקר הוא את דינו או לא. עוד כתב הריטב"א (והרשב"א) שדעת ר' פנחס (בירו') שדינו של הנותן דעתו לעקור בליל ט"ו לכרך כב"ע, ומשום שפרזי היה באותה שעה (שהרי שהה בעיר) ו'לא גרע מבן כרך שהלך לעיר', וכן כתב הרשב"א דלדעת ר' פנחס חייב 'דלא יהא אלא שהוא בן כרך ממש והלך לעיר ונשתהה שם לילי י"ד קורא עמהם דפרוז בן יומו נקרא פרוז'.

לשון הירו' ר' יודן בעי בן עיר שנתן דעתו לעקור דירתו לילי ט"ו לא מתניתא היא בן עיר שהלך לכרך. מתניתא כשהיה בכרך מה צריכה ליה כשהיה בעיר. וכו' אמר ר' פנחס על כן היהודים הפרזים פרוז היה באותה שעה'.

וכתב הריטב"א (וכן הוא ברשב"א ה,א) שספק הירו' הוא לענין לפוטרו מחיוב י"ד, וכהקשו 'לא מתניתא היא בן עיר שהלך לכרך' משום שסברו דמיירי בעקר מעירו ולכך הקשו ולא מתני' היא, וע"ז תרצו 'מתניתא כשהיה בכרך מה צריכה

והרמב"ן (בסוף דבריו) הביא לשון הירו' וכתב דע"פ דברי הירו' 'נתברר לי דאבן כרך קיימא דרבא (שהדבר תלוי במחשבתו בי"ד) אבל בן עיר בליל ט"ו תלו דינו', והיינו דאף הרמב"ן למד שספק הירו' הוא לענין לפוטרו מחיובו בי"ד ולכך הוכיח מזה שהדבר תלוי במחשבתו על יום ט"ו.

ועיין לקמן בביאורו של החזו"א בירו' (ונראה מדברי החזו"א שביאורו הוא לדברי הרמב"ן).

ביאור טעם ספק הירו' לדעת הראשונים

ובעצם ספק הירו' הקשה הריטב"א (והרשב"א) מה הצד לפוטרו מחיובו הרי בן כרך שהגיע לעיר ע"מ להיות שם בי"ד חייב הוא כאנשי המקום אף שעתיד לחזור למקומו בט"ו, ואף כאן הרי רוצה הוא לשהות בעירו בי"ד ומאי נ"מ שבדעתו לעקור שם בט"ו. וביאר שלפי צד זה בירוש' סברו שכן כרך מתחייב כאנשי העיר רק בשוהה שם אף בט"ו, והריטב"א תירץ עוד תרוץ 'דהתם שבא מהכרך לעיר ורוצה בה אפי' בדרך עראי מדעתו יושב בעיר ורוצה בה ובישיבתה לאותו יום ופרו' בן יומו הוא, אבל זה שמתעקר משם אין עיכובו שם יום י"ד עושה אותו פרו' וכאילו פירש מהם ומחברתם דמי'.

ביאורו של מרן חזו"א בדברי הריטב"א- החזו"א (ב' ד"ה אבל) כתב שלדברי הריטב"א שספק הירוש' הוא לפוטרו מחיובו בי"ד, אף שב"כ השוהה בעיר חייב בי"ד משום ד'הכא דעוקר דירתו גרע דלא ניחא ליה כבר בישיבתו בעיר, ולפ"ז עוקר דירתו דוקא הוא (והיינו קביעות דירה לעולם וכפי שכתב החזו"א שם ד"ה עקירת).

והנה דברי רבינו החזו"א צ"ב שהרי כשהקשו בירו' ולא מתני' היא וכו' לא דיברו בעוקר לעולם (וכמו שכתב החזו"א עצמו שם ד"ה עקירת, דלשון 'עקר' דירו' אינו לעולם מדהקשו ולא מתני' היא), ואחר שתרצו בירו' דמיירי שנתן דעתו לעקור בזה שינו לגמרי ענין עקר ופרשוהו בעוקר לעולם, וצ"ע איך סתמו חידוש כזה ולא פרשוהו להדיא. ועוד הרי לפי התירוק הראשון שתרץ הריטב"א (והרשב"א) שלפי הצד זה בירו' סברו שכן כרך מתחייב כאנשי העיר רק בשוהה שם אף בט"ו, לא מיירי (לתרוץ זה) בעקר לעולם, והוא דוחק גדול לומר שלפי תרוצו השני של הריטב"א מיירי בעקר לעולם והריטב"א לא הזכיר מזה כלום.

אמנם החזו"א נתיחס לדבר הדומה לזה ונתגלתה דעתו בזה, שהוא כתב ביאור בירו' (בענין אחר), וכתב (ב' ד"ה ולמש"כ) דבמקום אחד בירו' מתפרש ליל ט"ו 'קודם כניסת היום' ובמקום אחד מתפרש 'לאחר כניסת היום' וכתב ע"ז 'והרבה פעמים הל' אחד והפירוש משתנה ומובן לפי הענין'.

אמנם מה שלכאו' יותר קשה הוא דאף אחר תירוצו של רבינו החזו"א לא מצאנו מנוחה, שהרי אף אם נאמר שהוא עקר דירתו לעולם מעירו עדין יש להקשות על טעם פטורו, שהרי כל ב"כ השוהה בעיר בי"ד בלבד ודעתו לחזור לכרכו, הרי נמצא שבי"ד דעתו לעקור לעולם מהעיר (ולא רק ליום אחד), מ"מ כיון שבי"ד חפץ הוא בישיבתה של עיר הרי הוא חייב בי"ד, ומעתה אף ב"ע שדעתו לעקור אחר י"ד מעירו לעולם אינו גרוע ממנו, ואין לפוטרו, דסו"ס שוהה הוא עכשיו מדעת בעיר והוא כב"כ שדעתו לחזור לעולם למקומו ולע"ע צע"ג.

מתני' (וסברו שמיירי שכבר עקר לכרך), ותירץ הירו' שהספק הוא בנתן דעתו קודם ט"ו אבל עדין לא הגיע לשם.

אמנם להלכה נראה דעת החזו"א, שכל שלא עקר ממקומו קודם ט"ו אף שנתן דעתו לעקור הרי הוא מתחייב כמקומו, ועיין בדבריו בדינים העולים (ד"ה בן כרך) שכתב דאם ב"כ יצא קודם כניסת ט"ו ע"מ שלא לשוב לעיר בהאיר המזרח דט"ו נפטר כאן וכאן, ואם יצא לאחר כניסת ליל ט"ו חייב כמוקף לילה ויום, והיינו דאף שנתן דעתו לעקור משם קודם כניסת הלילה (שבזה דיבר שם) מ"מ בשהה שם בתחילת הלילה מתחייב, (וכן כתב מרן הגרש"ז במנח"ש קמא כ"ג אות ח' ד"ה קיצורו של דבר, דלדעת החזו"א כל ששהה שם בתחילת הלילה חייב אף שנתן דעתו לעקור).

וצ"ע לדברי החזו"א איך הרמב"ן הוכיח מספק זה שדין ב"ע תלוי בדעתו על ט"ו הרי לא מיירי לענין לפוטרו בי"ד אלא לענין לחייבו בט"ו, ובדברי החזו"א נראה שדבריו הם בדעת הרמב"ן, וצ"ע.

אמנם אף לדעת החזו"א דספק הירו' הוא דאפשר דאינו מתחייב בט"ו אם אינו שוהה שם בתחילת הלילה מ"מ בב"כ שעקר לעיר ונתחייב בעיר מ"מ כיון שעיקר שמו הוא כב"כ, כתב רבינו החזו"א (דינים העולים ד"ה חזר) דאם נשאר בעיר בליל ט"ו ודעתו להיכנס לכרכו קודם האיר המזרח, נראה דחייב בט"ו, כיון שהוא בן כרך'.

עוד בדברי הירו'

החזו"א (ב') הקשה איך כתב בעי' ר' יודן ולא מתני' היא הרי לדעתו אין גורסים

עוד ביאור בדברי הריטב"א- לכאו' נראה ביאור דברי הריטב"א (בתרוצו השני) שאף שאין חילוק בזמן שהייתם ובדעת עקירתם, ושניהם עתידים לשהות באותו מקום אותו שיעור זמן, וכן דעתם לעקור עקירה שווה, מ"מ ב"כ שעשה מעשה והגיע לעיר הרי מעשיו מוכחין עליו שמדעת עשה ורצונו בישיבת העיר שהרי ירד אליה מדעת (ואין נ"מ מה הגורם לזה, דלא חילקו בזה חכמים וכמו שכתב החזו"א סי' קנ"א והובאו דבריו בסי' א.) ולכך חייב כאנשי העיר (סברת הירו' בספק זה), אבל ב"ע שדעתו לעקור אחר י"ד הרי הוא עוסק בעקירה ואינו עושה מעשה המוכיח שחפץ הוא בישיבתה ולכך סברו שיש לפוטרו, ומעתה אין נ"מ אם עוקר לעולם או ליום אחד דאף בעוקר רק לט"ו אין לחייבו שהרי הסברא היא שאין ניכר שחפץ הוא בישיבתו ואדרבה חפץ הוא בעקירה, ועיין.

ביאור הירו' לדעת החזו"א

החזו"א (ב') ביאר שספק הירו' הוא לענין חיובו בט"ו, והיינו דנתן דעתו קודם כניסת ליל ט"ו להכנס לכרך בליל ט"ו קודם האיר המזרח והספק הוא דשמא אין מחשבתו מועלת כיון שעדין לא שהה שם, וכתב עוד (ב' ד"ה ולמש"כ) דאפש' שכל ספק הירו' הוא רק אם נתן דעתו להכנס קודם כניסת הלילה ונאנס ורק בזה (שחפץ להכנס קודם כניסת ליל ט"ו) היה צד לחייבו, ולפי תירוץ זה אם נותן דעתו בתחילת הלילה להכנס באמצע הלילה אינו מתחייב. והקשה החזו"א (ב' ד"ה ויש לעי') שהרי ר' יודן עצמו סבר שלא גרסינן במשנה ב"ע שהלך לכרך, וכתב שדעת ר' יודן היא דאין מחשבתו לשהות בכרך בט"ו פוטרתו מחיובו בי"ד, אבל אף לדעתו מתחייב הוא בט"ו אם הלך לשם, ולכך הקשו ולא היינו

במתני' ב"ע שהלך לכרך, וכתב החזו"א דאף שלא גרסו כן במתני' היינו משום דלדעת ר' יודן ב"ע שנתן דעתו לעקור כיון שזמנו מוקדם אין נעקר מדינו, אמנם אף לדעתו ב"ע ההולך לכרך מתחייב ב' פעמים, והכא כל ספק הירו' הוא לענין לחייבו בט"ו עי"ש.

ולדעת הראשונים שהספק הוא לענין לפוטרו מ"ד, צ"ע מה נענה הא ר' יודן לא גרס במתני' ב"ע שהלך לכרך. ואולי צריך לפרש שאחר כן הודה ר' יודן לר' יוסי, או

ששאלתו של ר' יודן היא לדעתו של ר' יוסי, וצ"ע.

ולהלכה (בספק הירו') נראה מדברי הריטב"א שב"ע ששהה בעיר ונתן דעתו לעקור משם דאין מחשבתו מועלת לפוטרו ודינו כבן עיר, שהרי כתב שרב פנחס סובר שדינו כבן עיר. והחזו"א שפירש דספק הירו' לענין חיובו בט"ו בדינים העולים (ד"ה ב"ע שנכנס) סתם דבריו וכתב שכל שנכנס למקום החיוב אחר כניסת היום אינו מתחייב (ולכאור' אף בנאנס).

ו. חיוב ט"ו למי שנתחייב ב"ד

בירו' 'בן עיר שעקר דירתו לילי ט"ו נתחייב כאן וכאן'

בירו' 'ר' בון בר חייא בעי בן עיר שעקר דירתו לילי ט"ו נתחייב כאן וכאן'.

(לשון הראשונים בזה), הרמב"ן כתב דב"כ שהלך לעיר ונתחייב ב"ד אם חזר לכרכו מתחייב בט"ו וכתב 'והכי אמרינן בירו', והר"ן כתב כדברי הרמב"ן (דב"כ שנתחייב ב"ד כל שחזר לכרכו חוזר ומתחייב) וסיים 'וגדולה מזו אמרו בירו' בן עיר שעקר דירתו ליל ט"ו נתחייב כאן וכאן', וכן כתב הריטב"א 'וגדולה מזו אמרו בירו' בן עיר שעקר דירתו ליל ט"ו נתחייב כאן וכאן, וכ"ש זה שעיקר דירתו היה בכרך ולא היה בעיר אלא גר פרזי בן יומו'.

וכתב החזו"א (קנ"ב ב' ד"ה ירו') 'לשון בעי משמש בירו' הרבה פעמים בלשון החלטה, וכן פירשוהו כאן הרמב"ן במלחמות והר"ן והריא"ז'.

והנה מדברי הרמב"ן שכתב דב"כ שהלך לעיר ונתחייב ב"ד דאם חזר לכרכו מתחייב בט"ו וסיים ע"ז 'והכי אמרינן בירו', נראה מדבריו דדין אחד הוא, וא"כ נראה דפסק כירו'. אמנם הראשונים (הריטב"א והר"ן) שכתבו 'גדולה מזו אמרו בירו' וכו', יתכן שלא באו לפסוק כירו' אלא שנסתייעו מהירו' לדין ב"כ שחזר למקומו, וסמך לדבר שהרי הריטב"א כתב שיש 'סעד' מגמ' דילן לחייב ב"כ שחזר למקומו, מהא דבן כפר ששהה בעיר מתחייב גם ב"ד וסיים 'הכי נמי אע"פ שנתחייב בעיר לפי שהיה פרוז בן יומו, כיון שחזר לכרך שהוא עיקר מקומו וחיובו חוזר וקורא עמהם', ומזה לכאור' נראה שרק נסתייע מהירו' ולא פסק כירו' בהחלטה, ובאמת יתכן שלהלכה חיוב ב' פעמים לדעת הריטב"א אינו אלא בב"כ החוזר לעיקר חיובו.

אמנם הטורי אבן והרמ"ע מפאנו (מחזיק ברכה תרפ"ח ג'), הביאו דברי הירו', ומשמע שפסקו כדבריו.

ויקרא פעם שנית עם בני הכרך שכבר נפטר, וכתב הרשב"א 'אבל בירו' מצאיתי שהוא חייב'. והריטב"א כתב שחייב פעם נוספת וסיים 'וזה ברור ושלל כדברי תוס' ואין ראיה מהראשונים שהתכוונו לתוס' שלפנינו (שהרי מדברי תוס' שלפנינו איך הכרח לזה דהא מיירי בבן כפר), ואפשר שהם דברי תוס' במקום אחר.

וראיתי בשלמי מועד (עמ' רס"ט) שהביא בשם מרן הגרש"ז דב"ע שנתחייב ואח"כ עקר לכרך דלא יכרך 'דחיישינן לשיטת התוס' המובאת ברשב"א ובריטב"א במסכת מגילה דף י"ט, דכל שקרא פעם אחת נפטר ואינו קורא שנית'. (ובהע' שם הביא דהגרש"ז כתב דאינו סותר הירו', ולא עיינתי בספר שצינו שם).

וצ"ע דבכל הראשונים פשוט להם דחזור ומתחייב (לפחות בב"כ שנתחייב וחזר לכרכו), וסותרו דברי תוס' אלו (אשר לא נתפרש להדיא מי פסק כן), ומדברי התוס' שלפנינו איך הכרח וכנ"ל, וצ"ע.

עוד ראיתי במועדים וזמנים שפסק דב"כ שנתחייב בי"ד אף שחזר לכרכו לא יכרך עוד, וטעמו דכיון שהרמב"ם השמיט דין זה, משמע דאין מתחייבים ב' פעמים, וכתב שכן יש לפרש לדעת הרא"ש עי"ש. וכתב במועו"ז שהם למדו דברי הירו' בדרך קושיא (וציין שכבר העלה החזו"א שאפשר שכן היא דעת הרמב"ם). [נאמנם אין הכרח לדבריו, וכמבואר לעיל מהשאג"א דאין להביא ראיה מוחלטת מהשמטת הרמב"ם, וכן את דברי הרא"ש יש לפרש באופן אחר, ועיין סי' ד. בהע' שם].

והחזו"א בדינים העולים (ד"ה חזר לכרכו) פסק בפשיטות דמי שנתחייב בי"ד מ"מ כל שחזר לכרך (ואפי' הגיע לכרך בלילה כל

עוד כתב החזו"א (שם ד"ה ואפשר) דאפשר דדברי הירו' הם קושיא 'למה לא אמרינן כן, ולפי משנתנו משמע שאין אדם מתחייב לעולם ב' ימים' וסיים 'ואפשר שזו דעת הרמב"ם שהשמיט חידוש זה שיהא אדם חייב ב' ימים או פטור משניהם'. [ועיין בשו"ת שאג"א החדשות ג' (הובא בשדי חמד כללי הפוסקים ס' ג' אות ה')] דהרמב"ם השמיט דינים שלא נתפרשו להדיא בגמ'.

דברי תוס' בסוגיין בחיוב ב' פעמים

תוס' (יט,א ד"ה בן) הביא דברי רש"י שפירש דברי הגמ' (שם) דבן כפר שקרא ואח"כ בא לעיר דחזור ומתחייב, והקשה תוס' 'וקשיא למה יחזור ויקרא שני פעמים', ועי"ש שתירץ דברי רש"י דבני הכפרים מה שפטרו אותם הוא 'כשאין שוהים שם בליל י"ד וכו', אבל כששוהים שם בליל ארבעה עשר ודאי דינם כבני העיר אע"פ שקראו. ומשמע מדברי תוס' שאין אדם יכול להתחייב ב' פעמים כיון שנתחייב, ורק בן כפר כל ששוהה שם לא פטרוהו. [ולפ"ז תוס' יפרש דברי הירו' כמבואר בחזו"א שכוונת הירו' היא להקשות].

אכן אפשר דאין ראיה מדברי תוס' שא"א להתחייב ב' פעמים דאפשר שמה שכתב למה יחזור ויקרא ב' פעמים כוונתו דכיון שבן כפר 'פטרוהו' מחיוב העיר מעתה אין לחייבו, ולכך הוזקק לפרש דברי רש"י, אבל בב"ע שהלך לכרך שאינו בגדר 'פטור' אלא שאינו כלל בן כרך, בזה י"ל דכל שעקר לכרך אחר י"ד יש לחייבו ב' פעמים.

בעלי התוס' שהובאו ברשב"א והריטב"א

והנה הרשב"א הביא דבתוס' כתוב דבן כרך שהלך לעיר ונתחייב בי"ד דאם חזר למקומו (כתבו בתוס') שאין סברא שיחזור

שנתן דעתו ע"ז קודם כניסת היום) הרי הוא חוזר ומתחייב, עיי"ש.

אמנם החזו"א הוכיח דאין לדקדק לשון 'עקר', וכדלעיל סי' ה'

האם עקירתו ליום אחד או לעולם

הנה מלשון הירו' שכתב 'בן עיר שעקר דירתו לילי ט"ו', אין להוכיח דמיירי דעקר לעולם, דהא הוכיח החזו"א (ב' ד"ה עקירת) דלשון עקר נופל אף על עקירה ליום אחד, וכדהקשו על ר' יודן דבעי ב"ע שנתן דעתו 'לעקור' דירתו ליל ט"ו, 'ולאו מתני' היא' ומתני' ודאי בעוקר ליום אחד.

וכן מדברי הראשונים שכתבו 'גדולה מזו אמרו בירו' אין להוכיח לאידך גיסא דמיירי אפי' בעוקר רק ליום אחד, דהא אם נתכוונו במי שעוקר לעולם הרי הוא דומה לב"כ ומאי גדולה מזו, דזה לא קשה דגדולה מזו היינו משום שב"כ שעקר לעיר הוא פרוז ליומו (וכלשון הריטב"א) משא"כ בב"ע שעוקר לכרך דבי"ד היה בן המקום, ולכך יש בו יותר חידוש בחיובו גם בט"ו.

דברי הגרצ"פ ומ"מ בדבריו- הגרצ"פ פרנק במקראי קודש (י"ט) כתב דהא דיכול אדם להתחייב ב' פעמים אינו אלא בעקר לגמרי לכרך דאז מתחייב ב' פעמים אמנם בעקר ליומו אינו יכול להתחייב. והטעם משום דהיכא דהוא מתחייב מדין בן יומו דין זה לא נתחדש במי שנתחייב כבר, אבל אם עקר לגמרי שהוא נעשה ב"כ גמור הרי הוא מתחייב עמהם.

והגרצ"פ דקדק לשון הירו' 'עקר' ולא נקט הלך כלשון המשנה, ומזה משמע דדוקא בעקר לגמרי (ולפ"ז ב"כ העוזב עירו קודם עליה"ש דמבואר בירו' דפטור אינו אלא בעוקר לגמרי שהרי הירו' כללם יחד, ובדברי הירו' עיין סי' ח.).

עוד ראיה הביא הגרצ"פ מדברי המאירי שכתב שבן כפר ששהה בעיר בתחילת ליל י"ד אפי' דעתו לצאת משם קודם עליה"ש חייב, וכתב אח"כ וז"ל 'ומ"מ ב"ע שקרא בעירו ובא אח"כ לכרך אין בו שום חיוב לדברי הכל, ובן כרך שהלך לעיר ונעשה פרוז בן יומו וקרא עמהם ואח"כ חזר למקומו חוזר וקורא במקומו שאף הוא חזר לדין מוקף וכן כתבוה חכמי הדורות בשם תלמוד המערב לפי מה שהם מפרשים בה, אלא שאין בה הכרח'. וביאר הגרצ"פ שהחילוק ביניהם הוא דב"ע שמגיע לכרך וחיובו הוא מדין מוקף בן יומו, אינו חוזר ומתחייב כיון שנתחייב כבר בעיר, משא"כ בב"כ ששהה בעיר בי"ד אף שנתחייב שם מ"מ כיון שעיקר מקומו הוא הכרך הרי הוא חוזר ומתחייב לפי שהוא קובע עצמו בכרך.

ויסוד הדברים הם דכל מה שהוצרך קרא לחייב הוא במי שהוא ב"כ ליומו, ולא נתחדש דין זה במי שנתחייב, אבל היכא (לשון המקראי קודש) שהוא 'באמת בן כרך' אין אנו זקוקים לרבו דקרא כדי לחייבו במגילה דלאו מוקף בן יומו הוא אלא כמוקף גמור וכו'. וע"פ דברים אלו כתב דמה שכתב הירו' דב"ע שעקר לכרך חוזר ומתחייב הם רק אם 'עקר' לגמרי לכרך, שאז חיובו משום שנעשה בן כרך ולא מדין מוקף בן יומו.

ומרן הגרש"ז במנח"ש (קמא כ"ג ד') כתב שאין ראיה מדברי המאירי לפי שאפשר לפרש דבריו שהטעם שאינו מתחייב כב"כ הוא באופן שלא נתכוון לשהות שם בהאיר המזרח, ודבריו של המאירי הם כהמשך למה שכתב שם דיש מפרשים דבן כפר

שקרא בזמנו ואח"כ שהה בעיר בליל י"ד ד'אע"פ שדעתו לחזור באותה הלילה עצמה קורא עמהם, וע"ז כתב המאירי ד'בן עיר שקרא בעירו ובא לו אחר כן לכרך אין בו שום חיוב, והיינו באותו אופן דלעיל שנתן דעתו לחזור קודם עלה"ש, ומה שכתב המאירי שב"כ שקרא בעיר ואח"כ חזר לעירו שחייב, הוא משום שנשאר שם אחר האיר המזרח.

אמנם צ"ע על ביאורו של מרן הגרש"ז דמה הטעם שהמאירי שינה המקרה שדן בו עד עכשיו (ב"ע שנתחייב בעירו ובא לכרך) וכתב אאת אופן החיוב בב"כ שחזר לכרכו, הרי היה יכול להעמיד דין זה אף בב"ע שגמר בדעתו לשהות אחר האיר המזרח דחייב ב' פעמים, ולמה עזב המקרה שדיבר

עליו (היינו ב"ע שהלך לכרך) וכתב החיוב בב"כ שנתחייב בי"ד דחזור ומתחייב, הרי כיון שחיובו הוא משום ששוהה שם בעלה"ש לא היה לו לשנות המקרה ללא טעם, ולכאור' משמע כדברי הגרצ"פ.

והנה מסתימת דברי הטורי אבן והרמ"ע מפאנו נראה שיש לחייבו ב' פעמים אפי' עקר ליומו, וכן בירו' כיון שנתבאר שלשון עקר לאו דוקא, לכאור' דוחק לומר דדוקא בעקר לגמרי, וצ"ע.

והגרש"ז (ג') הביא מהפמ"ג דב"ע ששהה בכרך ע"ד לחזור לעירו ולבסוף נאנס, דחזור וקורא בט"ו, ומבואר דדעת הפמ"ג שאף בעוקר ליום אחד נמי מתחייב (ולא מצאתי בפמ"ג לע"ע).

ז. קביעת חיוב אחר כניסת היום קודם האיר המזרח

ירו' ב'ע שעקר דירתו לילי ט"ו נתחייב כאן וכאן'.

בירו' ר' בון בר חייה בעי ב"ע שעקר דירתו לילי ט"ו נתחייב כאן וכאן'. עוד מבואר בירו' רב נחמן בר יעקב בעי מעתה גר שמל לאחר האיר המזרח כבר נפטר, אבל מל קודם האיר המזרח הרי הוא מתחייב.

דעת החזו"א, הרמ"ע מפאנו, והטורי אבן

דעת החזו"א (קנ"ב ב' ד"ה ירו') דא"א להתחייב אחר תחילת ליל י"ד, לפי שזמן קביעת שמו (כב"ע או כב"כ) הוא בכניסת היום ואין מעשיו שאח"כ יכולם לשנות דינו, ומה שכתב הירו' ליל ט"ו היינו שעקר קודם ליל ט"ו. ורק בגר שמל כיון שלא נקבע עליו שם דב"ע או דב"כ בכניסת

היום הרי הוא מתחייב כל שמל קודם האיר המזרח (שם ג' ד"ה מעתה).

אמנם דעת החזו"א דכשם שב"ע או ב"כ שאינם שוהים במקומם אמנם דעתם קודם כניסת היום לחזור למקום באמצע הלילה דחייבים כמקומם וכמבואר במתני', ה"ה (דינים העולים ד"ה חזר) בב"כ שנתחייב בעיר בי"ד ד'אם נשאר בעיר בליל ט"ו ודעתו להיכנס לכרכו קודם האיר המזרח, נראה דחייב בט"ו, כיון שהוא בן כרך'.

והנה אף מדברי הרמ"ע מפאנו (מחזיק ברכה תרפ"ח ג') ג"כ מוכח שלא למד דברי הירו' כפשוטם, ואף לדבריו א"א להתחייב אחר כניסת ליל ט"ו (אמנם יתכן דסגי במחשבתו קודם תחילת היום להכנס

לכרך בליל י"ד, ועיין בזה לקמן אי"ה). שהוא כתב דב"ע שנתן דעתו לשהות בכרך בליל ט"ו 'מעטה אפילו חוזר לעירו בליל ט"ו הואיל וחשכה לו בכרך נתחייב לברך ולקרוא בט"ו ליל ויום כיון שנעשה מוקף. ואח"כ העתיק דברי הירו' ב"ע שעקר דירתו וכו' נתחייב כאן וכאן, וב"כ שעקר דירתו והלך לעיר ליל ט"ו ה"ז פטור כאן וכאן. ומבואר שמה שכתב הירו' דאם עקר ליל ט"ו נפטר כאן וכאן, אין כוונתו אחר כניסת הלילה שהרי בזה פסק להדיא דנקבע ונשלם חיובו בכניסת היום (ועיין לקמן בדבריו), ומעטה אף מה שכתב הירו' שאם עקר ליל ט"ו נתחייב כאן וכאן אין הכוונה אחר כניסת הלילה אלא קודם.

היום דאותה שעה מפריח מיני' חובת מקומו ומיחל עליו חובת המקו' שהוא שם לגמרי דתו לא הדר עליה אף על פי שיחזור למקומו באותו יום בסופו. תדע שהרי הירושלמי אומר בן עיר שעקר דירתו בליל ט"ו לכרך נתחייב כאן, [וכאן] משמע דוקא שעקר דירתו בליל ט"ו אבל אם לא עקר דירתו עד יום ט"ו לא נתחייב לקרות בט"ו אף על גב דבסופו הוא בכרך אלמא בתר תחילתו אזלינן, וכיון שהוא בתחילתו בעיר אף על גב שעקר דירתו בסופו מעיר לכרך תו לא הדר עליה חיוב של בן כרך שהוא שם בסוף יום ט"ו. ומבואר בדבריו שכל שעקר בלילה קודם תחילת היום הרי הוא מתחייב בחיוב המקום.

והנה לדעת הטורי אבן דשייך להתחייב אחר כניסת הלילה קשה, דהא ב"כ ששהה בעיר ע"ד לחזור לכרכו קודם האיר המזרח די"ד ולבסוף נשאר שם בהאיר המזרח די"ד הוא פטור מחיוב י"ד לפי שהוא כאנוס, וצ"ע מאי שנא דבעקר לעיר הוא מתחייב אפי' עקר אחר כניסת היום (צה"כ), ואין נראה דהתם מיירי דוקא שנאנס שהרי לא מצינו שחילקו חז"ל בסיבת האנוס (וכמבואר לעיל סי' א. מדברי החזו"א), וא"כ צ"ע מדוע יש לחייב את העוקר ממקומו אחר כניסת הלילה יותר מהגומר בדעתו לשהות בעיר אחר כניסת הלילה (שאינו מתחייב), וצ"ע. ועיין לקמן אי"ה סי' י.

אכן בטורי אבן מבואר דכל שעקר קודם האיר המזרח הרי הוא מתחייב כבני המקום, ולדעתו שייך להתחייב ע"י עקירה למקום חיוב אחר כניסת הלילה. דעי"ש בדבריו שהקשה מדוע ב"ע ששהה בכרך ע"מ לשהות שם בתחילת יום י"ד דפטור אפי' חזר באמצע היום הרי כיון שחזר 'ביום י"ד למקומו והוי קצת מן היום במקומו יקרא כחובת מקומו, דמאי חזית לקרותו מוקף בן יומו על שם תחילת היום של י"ד שהי' בכרך קרי ביה פרוז בן יומו ע"ש סוף היום של י"ד שהוא בעיר. וי"ל דלענין פרוז בן יומו ומוקף בן יומו אזלינן בתר תחיל'

ח. עקירת עיקר חיובו בלילי פורים

ירו' בן כרך שעקר דירתו בליל [י"ד] [ט"ו] נפטר מיכן ומיכן'

דעת החזו"א

דעת החזו"א דא"א להתחייב או לעקור חיובו אחר כניסת היום (ואף חיוב שנתחדש

בירו' יר' בון בר חייה בעי וכו' ובן כרך שעקר דירתו בליל [י"ד] [ט"ו] נפטר מיכן ומיכן'. גירסת הריטב"א והרשב"א (ה,א) בי"ד, וגירסת הריא"ז 'בט"ו'.

עליו מכוח מחשבתו לשהות במקום חדש אינו נעקר אח"כ), ובדברי הירו' הביא גריסת הריא"ז ופירש (קנ"ב ב' ד"ה ירו') דהא דמבואר בירו' שעקר בליל ט"ו, מיירי בעקר 'קודם' כניסת ליל ט"ו.

ואם נתן דעתו קודם תחילת ט"ו לעקור בליל ט"ו נתבאר לעיל סימן ה', אמנם להלכה פסק החזו"א דכל ששהה במקום עיקר חיובו לא נעקר שמו ממנו ואפי' נתן דעתו בתחילת הלילה לעקור משם קודם האיר המזרח (דינים העולים ד"ה בן כרך, וכן במנח"ש קמא כ"ג ח' כתב דלחזו"א כל ששהה שם נתחייב מיד, ועיין לעיל סימן ה').

דעת הרמ"ע מפאנו

כדי לדון בביאור דעתו יש להביא כל דבריו בזה.

בספרו אלפסי זוטא, והובאו הדברים (בשלמות) במחזיק ברכה (תרפ"ח ג') כתב, דבן כרך שהלך לעיר 'ואינו עתיד לחזור בליל י"ד אע"פ שעתידי לחזור ביום הנה משיאיר מזרח ביום י"ד יהיה פרוז בן יומו ולילו עמו למפרע לפיכך קורא עמהם בלילה'. ושם כתב עוד דב"ע שנתן דעתו (בי"ד) לשהות בכרך בליל ט"ו (שנפטר מחיובו בי"ד) 'מעטה אפילו חוזר לעירו בליל ט"ו הואיל וחשכה לו בכרך נתחייב לברך ולקרוא בט"ו ליל ויום כיון שנעשה מוקף'. ובסוף דבריו העתיק דברי הירו' 'ב"ע שעקר דירתו וכו' נתחייב כאן וכאן, וב"כ שעקר דירתו והלך לעיר ליל ט"ו ה"ז פטור כאן וכאן'.

והנה דברי הרמ"ע מפאנו צריכים ביאור שהרי בתחילת דבריו כתב דבן כרך שהלך

לעיר 'ואינו עתיד לחזור בליל י"ד אע"פ שעתידי לחזור ביום הנה משיאיר מזרח ביום י"ד יהיה פרוז בן יומו ולילו עמו למפרע לפיכך קורא עמהם בלילה', ומבואר שלא סגי בנתינת דעתו כדי לחייבו כב"ע ורק אם לבסוף נתקיימה מחשבתו הרי הוא נעשה ב"ע, ובסוף דבריו כתב דב"ע שעקר לכרך 'מעטה אפילו חוזר לעירו בליל ט"ו הואיל וחשכה לו בכרך נתחייב לברך ולקרוא בט"ו ליל ויום כיון שנעשה מוקף', ומבואר שחיובו נקבע מיד בתחילת הלילה ואפי' לא נתקיימה מחשבתו ולא שהה שם עד האיר המזרח דט"ו. וצ"ע מדוע ב"כ שהגיע לעיר אינו נקבע כבני העיר עד שישהה שם בהאיר המזרח, ואילו ב"ע ששהה בכרך נקבע כב"כ מיד בכניסת הלילה.

ולכאור' נראה ביאור דבריו דיש לחלק בן מי שבא לקבוע ע"ע חיוב חדש כנגד עיקר דינו שבזה חל חיובו עליו רק אם לבסוף נתקיימה מחשבתו, לבן מי שעומד על עיקר דינו. ומעטה נראה דב"כ שבא לעיר כיון שעיקר השם המחייבו במגילה הוא 'כרך' וע"י שהותו בעיר עוקר הוא את שמו וקובע ע"ע שם חדש, בזה אמרינן שלא נקבע הדבר בהחלט עד שיאיר המזרח. אמנם בן כרך ששהה במקום עיקר חיובו בכניסת היום כיון שהוא מקום עיקר חיובו הרי נתחייב באופן מוחלט מיד ואפי' יעקור משם בלילה חיובו עליו. והנה אין הכוונה שצריך הוא להיות ב"כ כל השנה, אלא אף כל ב"ע שבי"ד שהה בכרך ועקר מעצמו את חיובו כב"ע מעטה כיון שכבר נעקר ממנו שם ב"ע (וכבר חל עליו שם ב"כ לענין עקירת שמו) ממילא עיקר שמו הוא ב"כ (אפי' שהוא ב"כ ליומו), ולכך כל ששהה שם בתחילת הלילה חייב, וכמבואר בדברי הרמ"ע מפאנו.

עוד תימה יש בדבריו שהרי פסק דכל

והנה בדברי מרן הגרש"ז מבואר שאף אדם השווה במקום חיובו, מ"מ ע"י מחשבתו אינו מתחייב עמהם, ויש בזה חידוש, וצ"ב מהו מקור דין זה שהרי במתני' מיירי בשווה במקום שאינו עיקר מקומו, וצ"ב.

אמנם סיוע גדול לדין זה יש להביא לדבריו מדברי הראשונים בביאור הירו' שנסתפק ב'בן עיר שנתן דעתו לעקור דירתו לילי ט"ו לא מתניתא היא בן עיר שהלך לדרך. מתניתא כשהיה בדרך מה צריכה ליה כשהיה בעיר, וביאורו הראשונים (הובאו הדברים לעיל סימן ה) דהספק הוא לענין חיובו ב"ד, ועיין לעיל (סימן ה) דטעם הספק הוא דכיון שחפץ הוא לעקור מכאן, ואינו שווה מרצון עם בני מקומו היה צד דאינו מתחייב עמהם. והנה כתבו הריטב"א דלמסקנת הירו' יש לחייבו עמהם לפי שפרוזה היה באותה שעה, ו'לא גרע מבין כרך שהלך לעיר, וכן כתב הרשב"א דלדעת ר' פנחס חייב 'דלא יהא אלא שהוא בן כרך ממש והלך לעיר ונשתתה שם לילי י"ד קורא עמהם דפרוזה בן יומו נקרא פרוז'. ומבואר בלשון הראשונים דהטעם שהוא חייב ב"ד משום שהוא לא גרע מבין כרך שבא לעיר, ומשמע מדבריהם שאם לפי מחשבתו ולפי דעתו הוא עתיד לעקור ממקומו קודם האיר המזרח די"ד יש לפוטרו מחיובו ב"ד, ומשום שבאופן זה אף ב"כ שבא לעיר אינו מתחייב עמהם, והרי הראשונים השוו ביניהם, וא"כ מבואר דב"כ השווה במקומו ודעתו קודם הלילה לעקור ממקומו דאינו מתחייב עמהם. [והנה אילו היו אומרים הראשונים דביאור דברי ר' פנחס דפרוזה היה באותה שעה, היינו דיחייבו כיון שעכשיו הוא בעיר, היה מבואר שאין מחשבתו מועלת לעקור עיקר חיובו, אבל הם דימו הדבר לכל מי שנותן דעתו לחזור]. אמנם סיוע זה הוא לפי מה שנתבאר לעיל בירו' ועיין לעיל סימן ה שיש לפרש הירו' באופן אחר.

שאינו ב"ע (שנעקר דינו ממנו) מעתה כל שחשכה לו בכרך הרי הוא כבני הכרך ואף בחזר בלילה לא נעקר שמו ממנו, וא"כ צ"ע שהרי בסוף דבריו הביא את הירו' דב"כ שעקר דירתו והלך לעיר ליל ט"ו ה"ז פטור כאן וכאן, ומבואר דאם עקר בלילה אינו מתחייב עמהם, וצ"ע.

ומרן הגרש"ז (מנח"ש קמא, כ"ג ח') כתב דאפשר שהרמ"ע מפאנו מפרש בירו' כדעת החזו"א שהוא עקר קודם כניסת ליל ט"ו, אבל עקר אחר כניסת הלילה חייב. אמנם כתב שהוא דוחק בדברי הירו', וכן הטורי אבן לא פירש כך דברי הירו', ולכך כתב שנראה לו דעת הרמ"ע מפאנו שדברי הירו' מיירי בנתן דעתו קודם תחילת ליל ט"ו לעקור עצמו משם באמצע הלילה ובזה אינו נקבע כבן כרך, אמנם אם לא חשב כן בתחילת הלילה מיד נקבע דינו ואף אם יעקור משם קודם האיר המזרח חייב הוא כב"כ.

וז"ל של הגרש"ז שם (ד"ה קיצורו) 'קיצורו של דבר דגם על ב"כ לא חייל כלל דין ב"כ בכניסת ליל ט"ו אא"כ חשב בתחילת הלילה להשאר בכרך או אפי' סתמא, משא"כ אם ב"ד כבר גמר בדעתו לעזוב את הכרך אע"ג דהמחשבה אינה מוציאתו ממקומו ולא מהני כלל לפוטרו אבל מ"מ מועלת לענין זה שלא יתחייב עכ"פ לפני האיר המזרח' (וסיים שם הגרש"ז דבחזו"א מבואר שהוא מתחייב מיד).

אכן צ"ע על דברי הגרש"ז שלא הוזכר תנאי זה (שיתן דעתו קודם ליל ט"ו) בדברי הרמ"ע מפאנו, ובשלמא אם סבר כחזו"א היינו פירוש דברי הירו', אבל לדעת הגרש"ז קשה, וצ"ע.

שהקלו עליהם וכל ששהה בעיר מתחייב (דאין הליכתו לכפר סיבה בעצם לפטור אותו), אמנם בב"כ שעוקר לעיר כיון ששם ב"ע הוא סיבה לפטור מט"ו מעתה כל שנתן דעתו ע"ז אין לחייבו.

דעת הטורי אבן

הטורי אבן ביאר דברי הירו' דב"ע שעקר דירתו לילי ט"ו נתחייב כאן וכאן' מיירי בעקר אחר כניסת היום, ולדעת הטורי אבן אפי' אם לא נתן דעתו ע"ז כלל בתחילת הלילה אלא שאחר כניסת הלילה עקר לשם חייב וכדמשמע בדבריו שנתן כלל דכל שעקר ביום א"א להתחייב, ומשמע דבליילה יכול להתחייב עי"ש. וא"כ לדבריו אף מה שכתב הירו' דבן כרך שעקר דירתו בליל [י"ד] [ט"ו] נפטר מיכן ומיכן' נמי מיירי אחר תחילת הלילה (ולכאור' אף בלא נתן דעתו ע"ז כלל), ולכאור' לדבריו מבואר ששייך לעקור את עיקר החיוב קודם האיר המזרח, ואפי' לא נתן דעתו ע"ז מתחילה.

אמנם צ"ע לומר כן דבגמ' (יט,א) 'ואמר רבא בן כפר שהלך לעיר בין כך ובין כך קורא עמהן', ופרש"י 'דאפי' עתיד לחזור ולצאת משם קודם היום קורא עמהם בלילה', והטעם משום שכיון שעיקר חיובו הוא בעיר ורק הקילו עליו חכמים להקדים, מעתה כל ששוהה בעיר (אפי' בלילה) לא הקילו עליו, ועי"ש בתוס'.

ומזה נראה דכל שעומד על עיקר חיובו סגי בתחילת הלילה לגמור חיובו, ולכאור' ה"ה בב"כ ששהה בתחילת ט"ו בכרכו דאינו יכול לעקור דינו, וא"כ לכאור' א"א לפרש דברי הירו' כפשוטו (לענין נפטר כאן וכאן).

ויש לדחות (בדוחק) דבן כפר אף שהותו בכפר ביסודה היא סיבה לחייב ב"ד ורק

עוד בביאור דברי הרמ"ע מפאנו- יש לפרש דבריו כפשוטם והוא דכל שעומד על עיקר דינו, הרי דינו נקבע מיד בתחילת הלילה ואין נ"מ כלל אם נתן דעתו לעקור משם בתחילת הלילה, ומה שכתב דב"כ שעקר דירתו והלך לעיר ליל ט"ו ה"ז פטור כאן וכאן' היינו כדברי החזו"א דמיירי דעקר משם קודם כניסת הלילה. אמנם צ"ב מהו מקור הדבר לדין זה דבעומד על עיקר דינו נקבע הדבר בכניסת הלילה.

בגמ' (יט,א) 'ואמר רבא בן כפר שהלך לעיר בין כך ובין כך קורא עמהן', ופרש"י 'דאפי' עתיד לחזור ולצאת משם קודם היום קורא עמהם בלילה', והטעם משום שכיון שעיקר חיובו הוא בעיר ורק הקילו עליו חכמים להקדים, מעתה כל ששוהה בעיר (אפי' בלילה) לא הקילו עליו, ועי"ש בתוס'.

ומזה נראה דכל שעומד על עיקר חיובו סגי בתחילת הלילה לגמור חיובו, ולכאור' ה"ה בב"כ ששהה בתחילת ט"ו בכרכו דאינו יכול לעקור דינו.

אכן לדעת הגרש"ז א"א להשוות דין בן כפר השוהה בעיר לדין בן כרך השוהה במקומו בתחילת הלילה, שהרי בן כפר אפי' אם בתחילת הלילה נתן דעתו לא לשהות שם בהאיר המזרח מ"מ חייב עמהם, ואילו בב"כ ביאר הגרש"ז דכל שקודם כניסת היום נתן דעתו לעקור משם אינו מתחייב עמהם.

ולכאור' צ"ל לדעת הגרש"ז דחלוקים הם, ומשום דבן כפר כיון שאף הוא מעיקר הדין ראוי לקרוא ב"ד ורק משום שהקלו עליו בזה אמרינן שכל ששהה בעיר בתחילת הלילה מתחייב עמהם ואפי' אם רוצה לחזור לכפר אין לפוטרו שהרי אף שהותו בכפר ביסודה היא סיבה לחייב ב"ד ורק

שהקלו עליהם, ומעתה כל ששהה בעיר מתחייב דאין הליכתו לכפר פוטרותו, משא"כ בב"כ שהלך לעיר עקר למקום שאינו סיבת חיוב כלל, וצ"ע.

והנה כל מה שדנו כאן לדעת הטורי אבן הוא לפי גירסת הריא"ז שגרס 'ט"ו', אמנם בריטב"א והרשב"א גרסו 'י"ד' ולדבריהם אין שום מקור דאפשר לעקור עיקר החיוב אחר כניסת היום, והטורי אבן לא הביא דין זה (דנפטר כאן וכאן) מהירו' וא"כ אין לנו הכרע איך למד, ואולי היתה לפניו גרסת הריטב"א והרשב"א.

נמצא- ב"כ ששהה בכרך בתחילת ט"ו, לדעת החזו"א הרי נתחייב כב"כ. ודעת הגרש"ז (בדברי הרמ"ע מפאנו) היא דאם לא נתן דעתו לעוקר משם הרי נתחייב עמהם ואפי' עקר קודם עלוה"ש, אמנם בנתן דעתו ע"ז קודם תחילת הלילה אינו מתחייב עמהם (אלא בעלה"ש), ובדברי הרמ"ע מפאנו אין הכרח לביאור הגרש"ז וכמבואר אמנם יש סיוע לדבריו מביאור הראשונים בדברי הירו'. ובדעת הטורי אבן צ"ע.

והנה מדין זה לכאור' יש ללמוד דאף ב"ע ששהה בעיר בתחילת י"ד דינו כב"כ, ומעתה כל שעקר אח"כ (בליל י"ד) לדעת חזו"א אינו מועיל לעקור דינו ממנו וחייב ב"ד, ולגרש"ז הדבר תלוי במחשבתו שבתחילת הלילה. אמנם העירוני חברי דיתכן שיש לחלק בניהם, ומשום דב"כ אם יעקור חיובו נפטר הוא מפורים לגמרי, משא"כ ב"ע ההולך לכרך שהוא עתיד להתחייב בכרך בט"ו אולי בזה שייך לעקור החיוב אף אחר כניסת הלילה, ואף שלא נראה לי סברא זו כתבתיה, והמעין יבחר.

בדברי הריטב"א והרשב"א בביאור הירו'

הנה דעת הריטב"א והרשב"א דמיירי בעקר בליל י"ד וע"ז אמרו נפטר כאן וכאן, וצ"ע דאף שמבואר מדוע נעקר חיובו בט"ו, מ"מ אמאי לא נתחייב ב"ד, הרי לדעת הטורי אבן שייך להתחייב אחר כניסת היום (קודם האיר המזרח), וא"כ כיון שעקר לעיר קודם האיר המזרח יש לחייבו ב"ד.

וכדי לנסות לבאר דברי הירו' (ע"פ דברי הטורי אבן) יש להביא את הדין שעליו ציינו הראשונים את הירו'.

הריטב"א הביא ספק הירו' בב"ע שנתן דעתו לעקור בליל ט"ו לכרך (והוא שוהה בעיר) האם פטור הוא מי"ד, ובירו' שם שב"ע ההולך בשיירה ודעתו לחזור לעירו יתחייב ב"ד. וביאר הריטב"א שכוונת הירו' שיש להסתפק רק בב"ע שנתן דעתו לעקור לכרך שהוא עוקר למקום פטור, אבל בהולך בשיירה כל שעתיד לחזור לעיר בודאי חייב כיון שעתיד לחזור למקום חיובו. עוד כתב הריטב"א (בביאור הירו') שב"ע ההולך בשיירה ודעתו לילך לכרך אינו קורא כלל שהרי כבר נעקר מן העיר ולכלל ב"כ לא בא, וזה כאותה שאמר בירו' במקום אחר ב"כ שעקר ליל י"ד נפטר כאן וכאן, וכן הוא ברשב"א.

והנה הראשונים דימו את דין הירו' (דבעקר ליל י"ד נפטר כאן וכאן) לב"ע ההולך במדבר ע"מ להגיע לכרך שפטורו הוא משום שנעקר מהעיר ולכלל ב"כ לא הגיע, ומעתה לכאור' י"ל דאף דברי הירו' בב"כ 'שעקר ליל י"ד נפטר כאן וכאן' מיירי שלא הגיע לעיר בלילה. וסמך לדבר שהראשונים לא כתבו עקר 'לעיר' אלא עקר, ואפשר שהוא מורה על מה שנכתב כאן שעדין לא הגיע לעיר ולכך הוא פטור כאן וכאן, דאילו הגיע בליל י"ד יתחייב כבני העיר, ועיין.

ספק בדין עקירת חיובו בט"ו לדעת הראשונים - לדעת הראשונים שגרסו בירו' דמיירי בעקר בליל י"ד ובזה נפטר מחיובו בט"ו, צ"ע מה הדין בעקר אחר האיר המזרח די"ד, האם ג"כ נעקר שמו ממנו או לא.

דאפשר דכל מה שיכול ב"כ לעקור שמו היינו קודם האיר המזרח די"ד לפי שעדיין לא חל עליו שם ב"כ, אבל אחר האיר המזרח די"ד, כיון שמצינו ששם ב"כ חל בי"ד כדמוכח מהא דב"ע הושהה בכרך (ע"מ לשהות שם בהאיר המזרח דט"ו) נפטר מחיובו כב"ע והטעם משום דעכשיו נקבע שמו כב"כ (ועיין לעיל סימן ד), מעתה אפשר שאם עוקר ממקומו אחר האיר המזרח די"ד אינו נפטר מחיובו בט"ו לפי שנקבע כבר כב"כ ככך. ומה שנתבאר (הובאו הדברים לעיל סימן ד) דמשמעות הראשונים דכל מה שב"ע שנתן דעתו להשקע בכרך קורא עמהם (כבני הכרך) אינו אלא אם שהה שם לבסוף ואם עקר משם קודם ט"ו אינו מתחייב, אין זה אלא במי שבא לקבוע ע"ע שם חדש דבזה אמרינן דאם לא ישהה

עמהם בט"ו לא יתחייב, אמנם במקרה שלנו דבהאיר המזרח די"ד הוא עומד על עיקר שמו (שהוא ב"כ כל השנה) תו לא פקע כלל החיוב יותר.

אמנם אפשר דלעולם יכול הוא לעקור חיובו אף קודם ט"ו, ומה שנקט הירו' לפי גירסת הראשונים שעקר בליל י"ד, הוא משום שהירו' בא לחדש לנו שאינו מתחייב בי"ד ואף שעקר מכרכו ע"מ להשתקע בעיר, והטעם משום שהוא יצא מכלל בני הכרך ולכלל ב"ע לא הגיע, אבל אה"נ לענין חיובו בט"ו אין נ"מ ואף בעוקר אחר האיר המזרח יש לפוטרו מחיוב ט"ו. והירו' לא דיבר על עקר אחר האיר המזרח לפי שבזה פשיטא דאינו מתחייב בי"ד. אכן לכאור' י"ל דאם הירו' דיבר על ליל י"ד אין לנו לחדש דאפשר לעקור דינו אף לאחר זמן זה.

ועיין לעיל (סי' ד בהע') שלכאור' נראה שהרא"ש גרס כדברי אלו הראשונים, ולמד בדבוקא נקט הירו' ליל י"ד, ומשום דאחר מכאן א"א לעקור דינו, עיי"ש.

ז. ביאור דברי הירו' ניחא ב"כ שזמנו מאוחר

ירו' ניחא בן כרך שהלך לעיר שזמנו מאוחר, בן עיר שהלך לדרך ואין זמנו מוקדם, אמר ר' יודן לית כאן ב"ע שהלך לדרך וכו'. א"ר יוסי אוף כאן עתיד להשתקע עמהן.

והרמב"ן פירש דברי הירו' שהקשו דכיון שב"ע זמנו מוקדם וקודם שנעשה מוקף חל עליו חוב עירו אמאי פטור, ותירץ ר' יוסי 'בשעתיד להשתקע' כלומר אם נתן דעתו מתחלה בליל י"ד להשתקע כאן עד יום ט"ו יצא מכלל פרוז מעתה.

ל"ש ב"כ שהלך לעיר קורא כמקומו אלא שעתידי לחזור בליל י"ד ונזדמן לו ונתעכב ולא חזר קורא בט"ו כבני מקומו, אבל אינו עתיד לחזור בלילי י"ד קורא עמהם וכו' ללמד דפרוז בן יומו נקרא פרוז. ירו' ניחא ב"כ שהלך לעיר שזמנו מאוחר בן עיר שהלך לדרך ואין זמנו מוקדם. ואיך שנינו אם עתיד לחזור, אם חזר הרי חזר ואם לאו נעשה מוקף, ודבריו סתומים.

והחזו"א (קנ"ב ד' ד"ה שם) כתב שהר"ח שביאר שהקושיא היא שהדין תלוי אם חזר

והר"ח פירש הסוגיא וכתב 'אמר רבא

שנתעכב לבסוף מ"מ אינו מתחייב כב"ע. אח"כ כתב הדין דב"ע ששהה בכרך בליל י"ד ע"ד לחזור לעירו קודם שיחול יום ט"ו אע"פ שדעתו להתעכב שם כל ליל י"ד ויומו וליל ט"ו לא חל עליו דין מוקף וכו', וסיים 'ואין ראוי לומר בכאן ונתעכב ולא חזר, שהרי כל י"ד היה דעתו להתעכב כמו שעשה', וכוונתו היא שמה שכתב הרי"ף שבנתעכב נגד רצונו אינו נעשה בן המקום לא שייך לומר כאן, שהרי כל י"ד וליל ט"ו שוהה הוא מרצון בכרך שהרי מעיקרא כך היה בדעתו, ולכאור' כוונתו היא לפי שהרי"ף דייק לשון המשנה 'עתיד', וע"ז כתב המאירי שלא שייך לומר כן בב"ע שנתן דעתו לחזור לעירו קודם האיר המזרח דט"ו. ומהמאירי כתב שם שלדברי המפרשים שאף ב"ע השוהה בכרך תלוי במחשבתו של תחילת יום י"ד שייך לומר אף עליו 'ונתעכב' באופן שהיה בדעתו לחזור קודם האיר המזרח ד"ד ולבסוף נתעכב בכרך בי"ד דאין שמו נעקר, ומדברי המאירי נראה שדבריו הם ע"פ דברי הרי"ף.

והנה עפ"ז אפשר לבאר דברי הר"ח, דהירו' הבין מתחילה שב"ע כיון שזמנו מוקדם אינו נעקר מדינו ע"י שהותו בכרך שהרי אין שמו נקבע כב"כ עד ט"ו, וממילא אין ראוי לעקור שמו ממנו (וכפי שביאר החזו"א). ולפי צד זה (דבי"ד הוא חייב) כל הנ"מ היא רק לענין חיובו בט"ו, שאם שהה שם גם בט"ו הרי חזר ומתחייב.

ומעתה אפשר דביאור דברי הר"ח כך הם, דבשלמא אם היה כתוב במשנה 'חזר' שייך היה לבאר זאת אף על ב"ע השוהה בכרך לגבי חיובו בט"ו, דאם חזר אינו מתחייב בט"ו ואם לא חזר הרי הוא מתחייב אף

או לא, כוונתו היא כדברי הרמב"ן שאין לקבוע דינו כבן כרך (לענין שנעקר ממנו שם בן עיר) שהרי לא נקבע חיובו בפועל כבן כרך אלא אם שהה שם בפועל (שאין החיוב בפועל נקבע אלא בשהה שם) וזה כוונת הר"ח שכתב שהדבר תלוי בחזר דהיינו שחיובו בט"ו תלוי בחזר, ודעת ר' יודן דאה"נ אין נעקר דינו מדין בן עיר, ודעת ר' יוסי שנעקר ממנו דין בן עיר במחשבתו על ט"ו.

והנה הרמב"ן הביא דברי הר"ח וכתב ע"ז 'ואין הדבר מוכרע מן הירו' הזה כמו שאמר אבל כתבתיו מפני שהוא עדות על דברי רבינו יצחק'. וכתב ע"ז החזו"א שכוונת הרמב"ן היא לפרש דברי הר"ח ולומר שאין כוונת הר"ח להכריע מה שכתב בתוך דבריו שבנאנס נגד דעתו אינו מתחייב מדברי הירו' (והיינו שלא בא הרמב"ן לחלוק על פירוש הר"ח אלא לומר שלא נתכוון להוכיח ענין האונס מהירו' אלא כתב כן מסברא) ע"ש.

והנה לכאור' קשה לפרש כן דברי הר"ח שהרי מדבריו נראה שבא להוכיח הפירוש שכתב מהירו', ולדברי החזו"א הרי את מה שבא להוכיח שהדבר תלוי במחשבתו על זמן החיוב של המקום שהוא שם (היינו ט"ו) לא פירש הר"ח כלל ועיקר חסר, וכן לכאור' משמעות דברי הרמב"ן שבא לומר שביאור הר"ח אינו מוכרח בירו'.

ואולי יש לפרש דברי הר"ח ע"פ מה שנתבאר לעיל (סי' א, ג) דהרי"ף הוציא דינו מהא דתנן 'עתיד' ולא 'חזר', ומניה דהדבר תלוי במחשבתו, דלשון 'עתיד' על מחשבתו נופל.

ועיין במאירי שהביא דברי הרי"ף שכל שנתן דעתו לחזור (ב"כ ששהה בעיר) אף

ובאמת שר' יודן לא גרס במתני' ב"ע, אכן ר' יוסי סבר דכל שנתן דעתו בי"ד לשהות בט"ו נעקר דינו ומעתה שייך לשון 'עתיד', דעל מחשבתו נופל לשון 'עתיד'. [ואין דברי המאירי סותרים מה שנכתב כאן, שהוא כתב שאין ראוי לכתוב על ב"ע לשון 'ונתעכב'].

ולפ"ז הר"ח הוכיח את יסודו שהדבר תלוי במחשבתו מהירו' ע"פ ביאורו, והרמב"ן בא לחלוק על ביאורו של הר"ח, וכתב 'ואין הדבר מוכרע מן הירו'.

בט"ו. אמנם כיון דתנן 'עתיד' ולשון זה מורה שהדבר תלוי במחשבתו, ממילא לא שייך לומר דבמתני' שנו דינו של ב"ע השוהה בכרך, דעליו אין שום נ"מ במחשבתו ולא נופל עליו לשון 'עתיד', דאף לגבי חיובו בט"ו אפי' יתן בדעתו להשתקע בתחילת ט"ו לא יתחייב עד שיקבע שם בתחילת היום (וכדברי הט"ז דחיוב חדש צריך שישהה שם בפועל). והר"ח הוכיח מקושית הירו' שהדבר תלוי במחשבתו, ועיין.

י. בדברי הראשונים וחלק מהפוסקים

היציאה גמר בדעתו לשהות שם עד הפסח דלא יתחייב. ובאמת נראה דודאי כ"ע מודו לסברת החזו"א וכל שגמר בדעתו קודם י"ד לשהות שם כל יום הפורים דחייב כמקום שהוא שם. ועיקר הנ"מ היא רק לענין דין אונס שהוזכר בראשונים והוא נ"מ לענין שנוי שחל בדעתו אחר כניסת היום וכדקלמן. עוד נראה דכל המשמעות למחשבה שבעת היציאה היא רק באם עמד במחשבתו זו עד כניסת יום י"ד, וסיוע לזה תמצא בדברי הב"י שלא ראה בדבר מחלוקת ראשונים אף שחלקם תלו הדבר בעת היציאה מביתו וחלק במחשבתו שבכניסת היום. ומעתה (דהיינו אם פשוט דבגמר בדעתו לשהות שם דינו כדינים) אפשר שהנ"מ היא רק לענין דיני אונס. דהיינו מי שבעת היציאה לא נתן דעתו לחזור למקומו, אמנם קודם כניסת היום (בעודו שוהה שם) נתן דעתו לחזור למקומו קודם עלה"ש (היינו דאינו רוצה להתחייב עמהם) בזה אמרינן דכיון שבעת היציאה מביתו לא נתן דעתו ע"ז ממילא דינו כבן המקום השוהה במקומו ע"מ לעקור בלילה [ונתבאר דינו בסי' ה].

אציין בעזה"י בזה כמה דברים אשר יכולים להעמיד גדר הענין, אמנם דע שציון הדברים מרבותינו אינו עם מסקנת הדין שיצא לכל אחד מהם, אלא ציון טענתו (לדון בדברים ע"פ סברתו), והדברים הובאו בארוכה לעיל.

א. מלשון הראשונים נראה דהא דשינה דעתו אחר כניסת היום אינו מתחייב הוא משום דדיוור באונס אינו דיוור, וז"ל הרמב"ן ש'מצינו בכל מקום שאין נותנים עליו חומרי מקום שהוא שם אלא כשאין דעתו לחזור ואפי' עמד שם כמה שלא לדעת לא עלה לו', והדבר צ"ב שהרי לא מצינו שחז"ל חלקו בצורת ירידתו לעיר וסתמא דאפי' ירד לשם בשלשלאות נעשה בן המקום (חזו"א סו"ס קנ"ב). [לעיל סימן א.].

ב. מחשבה בעת היציאה – חלק מהראשונים כתבו שהדבר תלוי בדעתו שהיתה בשעת יציאה מביתו (ומשמעות האחרונים והמ"ב דבדוקא נקטו כן). והחזו"א כתב דודאי לאו דוקא הוא דאין שום סברא לומר דאם אחר

מ"מ לכאו' אין לחייבו בט"ו דהא מדעת עקר [שבחס לט"ו הרי גמר בדעתו לשהות בעיר קודם כניסת ט"ו ואין עליה שם אונס, וכן לא מצינו שחילקו חז"ל בסיבת עקירתו]. [ונתבאר לעיל סימן א.].

והנה קודם יש לפרש דנראה דמה שהזכירו הראשונים ענין האונס, שטעמו הוא משום שדיוור באונס אינו קובע שמו כבן המקום, אינו אלא על 'שהיה' באונס שהיא אינה קובעת שמו, אכן 'בעוקר' ממקומו אין שום נ"מ משום מה עקר, וכל שעוקר וידוע שבעקירה זו לא יחזור למקומו נעקר שמו ממנו, ולפ"ז בהורידוהו אנסים לעיר נקבע דינו כדינם (וכפי שכתב החזו"א). ודברי הראשונים שכתבו שהשוה באונס אינו מתחייב הם במי שבעת יציאתו נתן דעתו לחזור למקומו, שאין מעשה עקירתו סיבה לעקור שמו ממנו, ומעתה על שהיתו אין לחייבו כל שהיא באונס, דבשהיה נאמר שבאונס אינה מחייבתו. [ומה שהשוו דבריהם לכל שוהה ע"מ לחזור (לשאר חיובי העיר), לא לכל גדרי דינו השווהו, אלא לעיקר טעמו].

ועל פי המבואר לעיל יש לבאר אף דברי המאירי ומשמעות הראשונים, שנראה בדבריהם דב"כ שעקר לעיר ע"מ לחזור

ואפשר עוד דאף באופן זה אין נ"מ במה שלא נתן דעתו בעת היציאה, והטעם דכיון שסו"ס המקום שהוא שוהה שם אינו עיקר מקומו כל השנה מעתה כל שקודם כניסת היום נתן דעתו לחזור לעיקר מקומו דינו כאנשי מקומו (וכמי שנתן דעתו ע"ז בעת היציאה), וכל הנ"מ היא רק באם לבסוף יאנס וישאר במקום ששוהה שם דבזה (כיון שלא נתן דעתו ע"ז בעת היציאה) לא נדון את מחשבתו כאונס (היינו דלא יתחייב עמהם) אלא כשוהה מדעת (ויתחייב עמהם, דשם אונס לא יפול עליו כיון שאין כאן מחשבה מעת היציאה עד עכשיו), ופשוט שכ"ז שייך רק אם לא נלמד כדברי רבותינו הסוברים דאין החיוב נחלט בכניסת היום, ועיין בהע"ז³. ודברים אלו צריכים עוד תלמוד וברור.

ג. חילוק בין שוהה לעוקר- ב"כ שהלך לעיר ע"ד לחזור למקומו קודם האיר המזרח דט"ו ולבסוף נאנס (שאינו מתחייב עמהם ב"ד), מפורש במאירי וכן היא משמעות הראשונים שיש לחייבו בט"ו אפי' אם לא חזר כלל לכרכו ושהה בעיר בט"ו. והדבר צ"ע דהא ב"כ שעקר מכרכו ב"ד נפטר כאן וכאן לפי שחיוב הכרך בפועל תלוי בכניסת ט"ו, ומעתה אף בב"כ ששהה בעיר ונאנס אף שאין לחייבו ב"ד לפי ששהה באונס

3. צדדי הספק האם נאמר כיון שלא נתן דעתו בעת היציאה לחזור לעיר נעקר לגמרי מדינו או דלמא אף שלא נתן דעתו לחזור למקומו בעת היציאה מ"מ לא נעקר שמו לגמרי, וכיון שבעיקרו הוא בן עיר אחרת מעתה כל שנתן דעתו קודם כניסת היום לחזור למקומו אינו מתחייב עם אנשי המקום שהוא שוהה שם (ככל ב"כ שדעתו לחזור בלילה שאינו מתחייב עם בני העיר), ולכן כל הנ"מ שתהיה לנו בזה שלא נתן דעתו לחזור בעת היציאה היא לענין זה שאם אח"כ יאנס וישנה דעתו אחר כניסת היום להשאר בעיר בזה יתחייב עמהם, ולא תפול על מחשבה זו שם 'אונס' כיון שבעת יציאתו לא היה בדעתו לחזור למקומו, וצ"ע. ולכאו' יותר נראה לומר כצד השני, ומשום שכל מה שמצינו בראשונים דין יציאה מביתו הוא רק לענין שם אונס החל מכוח שני מחשבתו אחר כניסת היום, ואין לנו לחדש יותר מזה, וצ"ע. [עוד נראה דאין לומר דנעקר ממנו עיקר שמו דמצינו בדברי החזו"א, דאף שהוא סובר דא"א להתחייב אחר כניסת היום ואפי' נתן דעתו קודם כניסת היום להגיע למקום החיוב אחר תחילת הלילה אינו מתחייב (כן משמעות דבריו להלכה, ועיין לעיל סימן ה.), מ"מ סובר דב"כ שהתחייב בעיר עדין שם ב"כ עליו, ואם יתן דעתו קודם כניסת ט"ו להכנס לכרך אחר כניסת הלילה יתחייב (דינים העולים ד"ה חזר לכרכו), ומיניה חזינו שדעת החזו"א היא שאף שעקר ונתחייב עם האחרים מ"מ עיקר שמו עליו].

בשוהה מחמת החיוב לא מסתבר לחייבו שלא חילקו בזה (חזו"א סו"ס קנ"ב).

ולכאור' נראה מזה דאף הטורי אבן חילק כפי מה שנתבאר לעיל, והיינו דכל מה שמבואר שאינו מתחייב אחר כניסת היום הוא משום דשהיה באונס אינה יכולה לחייבו דשם אונס עליה, אכן בעקר ממקומו העקירה עצמה מחייבתו.

ונראה לומר, שלפי הבנה זו לא רק שאין קושיא ממתני' על דינו של הטורי אבן אלא אדרבה יש סיוע לדבריו. והיינו דמזה שהוצרכו הראשונים לתת טעם ולומר שפטור הוא משום שהוא שוהה 'באונס', נראה שלולי זה היה שייך להתחייב קודם האיר המזרח אף שהוא אחר כניסת היום. ומעתה יש לנו לפרש דברי הירוש' כפשוטם דב"ע שעקר ב'ליל' ט"ו נתחייב כאן וכאן, היינו קודם האיר המזרח, ושייך להתחייב אף אחר כניסת היום, ומשום שעל מעשה עקירה אין פטור ושם אונס. [אמנם אף שהוא סיוע לדברי הטורי אבן דיש מקור לומר דשייך להתחייב אחר כניסת הלילה, מ"מ אינה ראייה גמורה לדינו של הטורי אבן דשייך להתחייב אחר כניסת הלילה, דאפשר דרק אם שהה במקום מתחילת הלילה היה ראוי לחייבו לולי טענת אונס, אבל אין הכרח שהעוקר אחר כניסת הלילה יש במעשה עקירתו סיבה לחייבו. אכן אף שאין הכרח לדברי הטורי אבן מ"מ דבריו מבוארים בעזה"י].

לכרכו ולבסוף נאנס ושהה שם אף בט"ו שהוא חייב בט"ו אף שלא חזר כלל לכרכו, והדבר צ"ב במה הוא שונה מב"כ שעקר לעיר קודם כניסת ט"ו שנפטר מחיובו. ולפי המבואר כאן הדבר מבואר שב"כ 'העוקר' קודם ט"ו עוקר שמו ממנו, משא"כ הכא הרי הוא 'שוהה' ושהיה באונס אינה עוקרת דינו.

ויל"ע דלכאור' לפ"ז ב"ע שהלך לכרך ע"מ לחזור לעירו ולבסוף נתעכב דאפשר דאינו חייב בט"ו אפי' שהה שם בט"ו].

עוד י"ל דלפי ביאור זה מבואר ענין דעתו בעת היציאה, לפי שכל שנתן דעתו בעת היציאה לחזור לעירו אין 'במעשה' יציאתו מהעיר סיבה לעקור שמו ואין כאן מעשה עקירה, ומה שאח"כ נאנס הרי זה שהיה באונס והיא אינה מחייבתו, ועי' לעיל הצדדים שיש לדון בזה.

בדעת הטורי אבן- הטורי אבן [הובאו דבריו לעיל סימן ז]. מבאר דברי הירוש' דב"ע שעקר ליל ט"ו דמתחייב כאן וכאן היינו אפי' עקר אחר כניסת הלילה, ומבואר דלדעתו שייך להתחייב אחר כניסת היום קודם עליה"ש.

והדבר צ"ב דהא דין הוא דכל שנתן דעתו לחזור למקומו ולבסוף נתעכב אינו מתחייב בשהייתו, ולא חילקו חז"ל בסיבת עיכובו אם משום שרצונו ברווח ממון וכדו', ואפי'

יא. עיירות המסופקות

לית לן למקרי כלל דספיקא דרבנן הוא כו' ולקולא, אלא משום דלא לימא דלאו ישראל נינהו, וגם משום פרסומי ניסא אית לן למעבד חד יומא לבד מיהת היינו יום י"ד וכו' וחזקיה וכו' מידת חסידות נהגו בעצמן

האם דינם כשאר דיני ספק דרבנן, או שתקנו בהם קריאה מספק דעת הראשונים- בגמ' (ה,ב) 'חזקיה קרי בטבריא בארביסר ובחמיסר'. וכתב הריטב"א (שם) 'אלו מדינא מספקא לן

לקרוא ב"ד ובט"ו. ומבואר שהיה פשוט לריטב"א שמקום הספק דינו ככל שאר ספק דרבנן, ומעיקר הדין היה ראוי שלא יתחייבו לקרוא כלל.

והר"ן (ב,א ברי"ף) כתב דמדינא בעיירות המסופקות אפילו תאמר שהוא ספק שקול ה"ל ספק של דבריהם ולקולא, ונמצא פטורות בשניהם ומבטל ממנו בודאי מקרא מגילה (ואין ספק מוציא מידי ודאי) לפיכך קורא בראשון ופטור בשני, וכתב שם דמה שקראו ב' ימים, הוא מידת חסידות. ואף בדבריו מבואר שהוא ספק דרבנן ככל שאר הספיקות (אכן נחלק על הריטב"א, ולדעתו א"א להפטר מהחיוב לגמרי משום הטעם דספק דרבנן לקולא).

ורבותינו האחרונים הקשו דבר"ן כאן מבואר דכיון דא"א לפטור את האדם לגמרי מהחיוב משום ספק דרבנן, לכך הוא קורא בראשון ופטור בשני ומבואר דסגי לחייבו יום אחד בלבד, ואילו בר"ן בפסחים (כג,א ברי"ף) כתב לגבי דין הסיבה בד' כוסות דכיון שא"א לפוטרו מהסיבה לגמרי, לכך צריך להסב בכולם דאי ניזל לקולא אמאי

נקיל בהני טפי מהני וכו', וצ"ע מאי שנא הכא דחייבו רק בראשון.

והגר"א (תרפ"ח סימן ח') כתב ד'כיון שבי"ד יוצא בדיעבד וכו', והיינו דלכך יש טעם לחייבו לקרוא רק ב"ד לפי שבודאי יוצא בקריאה זו וראוי לחייבו בה, ועי"ש בדבריו (שם אות י') שכתב לבאר הטעם דמברכים בעיירות המסופקות ב"ד דאף בני כרכים יוצאין בדיעבד ב"ד וכו' וסיים שם דמברכים על קריאת י"ד כמו שכתבו תוס' בברכות וכו' בברכה שמסופקין אם בורא פרי האדמה או בורא פרי העץ, והיינו דכיון שבודאי הוא יוצא בקריאה די"ד מברך עליה. ועיין באבי עזרי שהקשה על דברי הגר"א ז"ל דאם יצא ב"ד ממ"נ א"כ קשה אמאי לדעת הרמב"ם חוזר וקורא בט"ו מספק (מדינא ולא ממידת חסידות) הרי ממ"נ כבר יצא ידי חובתו בקריאת י"ד, ונשאר בצ"ע, ועי' לקמן בדברי הרמב"ם.

והטור (תרפ"ח) כתב בשם אחיו ה"ר יחיאל ז"ל שיקראו בברכה בשני הימים 'ביום ט"ו לא יברכו דשמא אינה מוקפת חומה, וביום י"ד לא יברכו דשמא היא מוקפת

4. משמעות דברי הגר"א היא שהוא יוצא ידי חובה בקריאה זו ממ"נ, שהרי דימה הדבר למי שמברך על דבר שיש ספק האם ברכתו אדמה או העץ, וכן נראה בדברי המ"ב סע"ק י"א שכתב דהטעם שמברך ב"ד לפי שבן ט"ו שעבר וקרא ב"ד יצא. וכן מבואר דהמ"ב בשעה צ"צ ציין דברי הגר"א יחד עם דברי הט"ז, ובט"ז מבואר דיוצא בדיעבד ב"ד עי"ש. [ומיהו יתכן לבאר דברי הט"ז דהא דקוראים גם בט"ו משום דיש חשש שמא לא יצא ב"ד, ורק משום דהוא חשש רחוק (דעיקר הוא דיצא ב"ד) לכך אין מברכים על ספק רחוק זה עי"ש בדבריו. אכן אף לביאור זה מבואר בעיקר דבריו דעיקר מה שיוצאים הוא ב"ד ולכך מברכים]. ובחזו"א (קנ"ג ב' ד"ה בדיו) בתחילת דבריו ביאר ע"פ דברי הגר"א (במקום אחר) שאם קרא במזיד ב"ד לא יצא, עי"ש, ולא פירש רבינו החזו"א דברי הגר"א כאן וצ"ע, אכן נראה דהכא דקורא בהיתר ודאי יוצא (ורק שלדעת הרמב"ם חייבו חכמים לקורא מספק ותקנה חדשה היא) עי"ש בחזו"א. וז"ל החזו"א אבל בספק דקורא ב"ד בהיתר ובקביעות חייבו חכמים גם בט"ו מספק, וסיים החזו"א 'ובמקום ספק קבעו חכמים לקרוא בט"ו מספק, וקבעו לברך ב"ד ולא בט"ו, דבי"ד קיים מצוה בודאי וכו'. ובדיון קורא במזיד ועיין בפמ"ג משב"ז ו' בסופו ממש, דכתב דמה שמבואר בירו' דב"ע שנעשה ב"כ קורא כאן וכאן אין זה סותר למה שכתב הירו' דב"כ שקרא ב"ד יצא, ד'היינו שאירע כן, אבל כאן זה קרא בהיותו ב"ע ואח"כ נעשה בן כרך וכו', ולכא' כוונתו שבן עיר שבא לדרך נתחייב בט"ו אחר שקרא כבר ולכן אינו נפטור בקריאת י"ד. אמנם החזו"א ביאר טעם הדבר שחוזר וקורא דכל שקרא ב"ד בהיתר ובחיוב לא פטורוהו בט"ו, אע"ג די"ד היא קריאה של מצוה אף בב"כ, מ"מ כדי שלא תעקר זמן כרכים קבעו חכמים שיתחייב בט"ו, ונראה שיש מחלוקת בטעם הדבר, ולכא' נ"מ לב"כ הקורא ב"ד במזיד האם יצא את עיקר חיובו או לא.

ועדיין לא הגיע זמנה והוא ברכה לבטלה כו', ומשמע שהוא קיום מצוה מספק, ולא שתקנו חכמים חיוב מחמת הספק.

והריטב"א (שם) הביא בשם הרשב"א דבחוץ לארץ אף עיירות שהם ספק א"צ לקרוא בהם בט"ו, דדוקא עיירות שבארץ ישראל כיון שהיו ידועות בשעת התקנה יש לנהוג בהם 'ממדת חסידות' לקרוא אף בט"ו, אבל בחו"ל כיון שלא היו ידועות בשעת התקנה 'כך הוא דינם מתחלה שכל שהוא ודאי מוקפת חומה מיב"ן יקראו בט"ו, וכל שהוא ספק יקראו ב"ד', והנה אין לדייק בלשונו שבא"י תקנו לקרוא בב' ימים (מזה שכתב שבחו"ל תקנו לקרוא יום אחד), שהרי מפורש בדבריו שבא"י יש לקרוא רק ממדת חסידות, וא"כ כוונתו לומר שבחו"ל נתקן לקרוא יום אחד ואף מידת חסידות אין בקריאת ט"ו, עי"ש.

דעת הרמב"ם – דעת הרמב"ם (א' י"א) ד'עיר שהיא ספק ואין ידוע אם היתה מוקפת חומה בימות יהושע בן נון או אחר כן הוקפה, קוראין בשני הימים שהן י"ד וט"ו ובלילה, ומברכין על קריאתה ב"ד בלבד הואיל והיא זמן קריאתה לרוב העולם, ומבואר שיש חיוב לקרוא בב' הימים (ועי"ש במ"מ, ובב"י כתב דלדעת הרמב"ם מדינא יש לקרוא בב' הימים).

ולכא' אפשר לומר ג' דרכים בחיוב הקריאה ב' ימים לרמב"ם.

סברא זו בפמ"ג משב"ז תרפ"ח ו' בסוף דבריו שכתב שם (לגבי ב"ע העוקר לערי הספק) 'ואם תמצא לומר דברי קבלה כדברי תורה הוה, מ"מ בספק ספיקא לקולא', עי"ש. ועיין באבנ"ז (או"ח ח"ב תקט"ז סימן כ"ו) שכתב דלדעת הרמב"ם החמירו בספק מגילה כספק של תורה.

ואפשר עוד שבאמת דינו ככל ספק דרבנן, ומה שחייב בשני הימים משום שי"ל דדעת הרמב"ם כדעת הר"ן דא"א לעקור החיוב לגמרי משום ספק דרבנן, וסובר הרמב"ם דכיון שחייב לקרוא משום הספק, מעתה יש לחייבו בקריאת המגילה בב' הימים, כדין ד' כוסות.

ובהגר"א (הובאו דבריו לעיל) מבואר דמברכים ב"ד משום דהקורא ב"ד יצא ממ"נ, ולדבריו צ"ע מדוע חוזר בט"ו.

ובחזו"א (קנ"ג ב') מבואר דהיא תקנה מיוחדת בעיירות המסופקות לקרוא אף בט"ו 'כיון דקורא (ב"ד) בהיתר ובקביעות', ונתיישבו דברי הגר"א.

[ואולי י"ל דאף ב"כ שקרא ב"ד ויצא ידי חובתו, מ"מ מצוה עליו לחזור ולקרוא המגילה בט"ו שהוא עיקר זמן קריאתה בכרך. וע"ע בביאור דברי הרמב"ם במשנה למלך (והגר"א כתב באות ח' שהמשנה למלך האריך בחינם), אבי עזרי, ועמק ברכה].

אמנם אין לפשוט הספק מהא דאין מברכין על קריאת המגילה ט"ו, דלכא' היא ראייה דחיובו משום ספק ולא משום תקנה, דאם יש תקנה לקרוא מעתה צריך לברך ע"ז. דעיין בהגר"א (תרפ"ח לסעי' ד' סימן ח') שכתב דדעת הרמב"ם היא דאפי' על תקנה

אפשר שטעם הדבר הוא משום שלדעת הרמב"ם ספק דדברי קבלה דינו כספק של תורה ד"ת וספיקו להחמיר (לדעת הרמב"ם מדרבנן) ולכך חייב לקרוא ב' ימים, ודין זה דספק דברי קבלה להחמיר היא דעת הטורי אבן (הב), וכן הוזכרה

והגר"א (לסעי' ד', סימן ח' בסופה) כתב דהכא (בקריאת ט"ו) לכ"ע אין מברכין שהוא ספק דדבריהם 'ומ"ש הראב"ד לרבא ספק אחר (היינו שאין בו סברא דרוב ע"ה מעשרין) אף בדרבנן מברכין, ר"ל דבר שתיקנו רבנן על ספק כמש"כ הוא עצמו וכו', ומפורש בגר"א שלדעת הראב"ד אין חיוב קריאת המגילה בב' הימים משום תקנה דרבנן אלא חיוב קריאה משום ספק.

אמנם אולי י"ל עוד אפשרות לבאר בדברי הראב"ד, דלעולם יש תקנה לקרוא בב' ימים, והא דאין מברכים בט"ו הוא משום דרוב הערים אינם מוקפות חומה, והוי כטבל שאף שיש תקנה לעשר אותו מ"מ אין מברכים משום דרוב ע"ה מעשרין. אכן לפ"ז רק בעיירות המסופקות אם הם מוקפות חומה לא יברכו לפי שיש רוב שאינם מוקפות חומה, אבל בטבריה שהוא ספיקא דדינא יברכו, ולפ"ז מה ששתק הראב"ד הוא משום דהרמב"ם דיבר על 'עיר שהיא ספק ואין ידוע אם היתה מוקפת חומה בימות יהושע בן נון או אחר כן הוקפה וכו'', ובזה הסכים הראב"ד שאין קוראין, אכן בטבריה לדעת הראב"ד צריך לברך, ודוחק. ובלאו הכי כבר ביאר הגר"א דברי הראב"ד באופן אחר.

נמצא- דעת הראשונים (ריטב"א, רשב"א, ור"ן) דאין תקנה מיוחדת לחייב עיירות המסופקות, וכתב הגר"א דאף דעת הראב"ד היא דאין תקנה מיוחדת לחייב ב' ימים, (אף שלדעתו חייבים מדינא לקרוא בב' הימים), והמ"א כתב לבאר דברי הרמב"ם דאין מברכים בט"ו משום דאף לרמב"ם אין בזה תקנת חכמים אלא שאנו עושים המצוה מספק, (אמנם לדעת הגר"א אין להביא ראיה מהא דאין מברכין שאינו תקנה, ועיין לעיל), וכן משמעות דברי הגר"א שאף

דרבנן אין מברכין כל שנתקנה מחמת ספק, שהרי הרמב"ם הל' מגילה (פ"ג ה"ה) כתב 'שכל ודאי של דבריהם מברכין עליו, אבל דבר שהוא מדבריהם ועיקר עשייתן לו מפני הספק כגון מעשר דמאי אין מברכין עליו, ולמה מברכין על יו"ט שני והם לא תקנוהו אלא מפני הספק, כדי שלא יזלזלו בו', ומבואר שאף על תקנה אין מברכין כל שהיא מחמת הספק. (ועיין בהגר"א שם שהרמב"ם חזר בו ממה שכתב בתשו' (הובא בכס"מ פ"ג ממגילה ה"ו) דעל תקנת חכמים מברכים אפי' נתקנה מחמת ספק).

אמנם עיין במ"א תרפ"ח סע"ק ו', שהביא קושית המהרש"ל אמאי אין מברכין בט"ו, ותירץ ע"ז המ"א דמה שיש לברך בדרבנן היינו 'דוקא על מצוה שתקנו חכמים לעשות מספק מברכים, אבל מצות שאנו עושים מספק אין מברכין אפי' על ספק אורייתא' (נראה כתשו' הרמב"ם הנ"ל, ודלא כהגר"א), ומבואר שהבין דברי הרמב"ם שאין כאן תקנה לקרוא מספק אלא שעושים המצוה מספק ולכך אין מברכים.

דעת הראב"ד- ע"פ פירוש הגר"א יש להוכיח מדעת הראב"ד שחיוב הקריאה בב' הימים הוא מספק (ומשום דאין בו דין ספק דרבנן וכו'נ"ל), ולא משום שתקנו חכמים לקרוא מספק.

דהראב"ד (מגילה פ"ג ה"ה) השיג על הרמב"ם וכתב דדבריו הם לאביי, אבל לרבא הטעם שאין מברכין על דמאי משום 'שרוב ע"ה מעשרין הם, אבל ספק אחר אפי' בדרבנן מברכין', והנה צ"ע דלדעת הראב"ד דמברכין על תקנת חכמים שמכוח ספק א"כ מדוע כאן שתק על מה שפסק הרמב"ם דאין מברכין בקריאת ט"ו.

שהלך לכרך בליל ט"ו, אמנם צ"ע לדעת הפמ"ג איך יבאר הרא"ש דברי הירו', ועיין לעיל בהע' לאות ד., וצ"ע).

עוד כתב הפמ"ג דלדעת שאר הראשונים ששם ב"כ תלוי במחשבת שהייתו בט"ו, מצתה השווה בערי הספק בי"ד ע"מ לשהות שם בט"ו הרי הוא מתחייב עמהם מספק בט"ו, עי"ש.

אמנם לדינא כתב הפמ"ג, דב"ע שהלך לערי הספק אין חייב לקרוא עמהם בט"ו משום שהוא ס"ס, שמא אין מקום זה מוקף, ואף מקום זה הוא מוקף שמא הלכה כרא"ש.

והנה בדברי החזו"א (קנ"ג ב') מבואר דלדעת הרמב"ם חז"ל קבעו חיוב לעיירות המסופקות לקרוא אף בט"ו, וא"כ לדבריו לכאור' י"ל דאף לדעת הרא"ש כל ששהה בעיירות המסופקות בי"ד הרי הוא מתחייב עמהם, דהא תקנה מיוחדת יש לעיירות המסופקות, ויל"ע. [והפמ"ג לשיטתו דנראה מדבריו דהרמב"ם החמיר משום דספק דברי קבלה לחומרא (והובאו דבריו לעיל בביאור דברי הרמב"ם)].

והנה כ"ז בב"ע העוקר למקום הספק דבזה לא נקבע עמהם, אבל ב"כ ההולך למקום הספק הרי נעשה בן המקום כיון שמתחייב לקרוא עמהם, ופשוט.

דין ב"ע ששהה בעירו בי"ד, וקודם ט"ו עקר לעיירות המסופקות

הנה מדברי הפמ"ג שהשווה דינו של בן ב"ע שהיה בעירו בי"ד ובא קודם ט"ו לשהות בכרך, לשווה בערי הספק כבר קודם י"ד ע"מ לשהות שם גם בט"ו, נראה שהבין שדינם שווה, ומשום שאין משמעות

לרמב"ם חיוב הקריאה הוא מספק ולא משום תקנה (שלא העמיד מחלוקת בדבר, ולראב"ד מפורש בדברי הגר"א שחיוב הקריאה הוא מספק ולא משום תקנה).

דין העוקר לעיירות המסופקות

עיין בדברי הפמ"ג (תרפ"ח משב"ז ו' בסופו). והמבואר בדבריו הוא (אכתוב הדברים ע"פ מה שהבנתי בדבריו), דב"ע שהלך לערי הספק אין שהותו במקום הספק סיבה לעקור שמו ממנו, והטעם (מבואר בדבריו) דדוקא ב"כ ההולך לעיר נעקר שמו ממנו לפי שעוקר חיובו וקובע עצמו עמהם, אבל ב"ע ההולך לערי הספק שאף במקומו קוראים בי"ד אין נעקר שמו ממנו בשהותו שם בי"ד, עי"ש.

אמנם לענין חיובו בט"ו כתב הפמ"ג, דלדעת הרא"ש דכל ב"ע השווה בכרך דינו תלוי במחשבת שהייתו בזמן האיר המזרח די"ד ובזה נעקר ממנו שם ב"ע וחל עליו שם ב"כ, א"כ מה שמצינו לדעת הרא"ש הוא שקביעת שם ב"כ נקבעת 'בי"ד', ומעתה לדעת הרא"ש העוקר לערי הספק אינו מתחייב עמהם בט"ו (אפי' ישהה שם בט"ו). והטעם לפי שבי"ד הרי הוא קורא כבני מקומו ולא נעקר שמו ממנו, והסיבה לקובע דינו כבני המקום הוא משום מחשבתו לשהות שם בט"ו, והנה לדעת הרא"ש מחשבה זו אינה כלום, דלא מצינו כלל שלדעת הרא"ש יש משמעות למחשבת דעתו על ט"ו. וכתב הפמ"ג דראיה לדבר שלדברי הרא"ש אין משמעות למחשבתו על ט"ו (בעקר אחר י"ד), דאילו היה הרא"ש סובר ששייך להתחייב בט"ו היה לרא"ש לכתוב דין זה (וז"ל 'ותדע', דאם לא כן אמאי לא כתבו הרא"ש והטור (לדעת הפמ"ג הטור כרא"ש) דין שבן עיר

היא תקנה מיוחדת לקרוא גם בט"ו, נראה פשוט דאינו מתחייב כלל, דהתקנה היא על מי שנקבע כבן עיירות המסופקות.

והנה בעיקר דברי הפמ"ג לכאן נראה, דמה שנראה מדבריו שלדעת הראשונים שקבעת יום ט"ו תלויה בדעתו על יום ט"ו מעתה אם דעתו לשהות שם בט"ו יש לחייבו לקרוא מספק בט"ו (אפי' נכנס לכרך הספק אחר שנתחייב בעירו), לכאן הדבר תלוי בטעם החיוב בערי הספק, דאם החיוב הוא משום דספק דברי קבלה ספיקו להחמיר מעתה אף את השהיה שם קודם ט"ו יש לחייב משום ספק זה, אמנם אם החיוב לקרוא במקום המסופק ב' ימים הוא משום דכל שבשעת הספק א"א לפוטרו לגמרי מעתה חייב הוא לקרוא בשניהם (וכנ"ל), א"כ הכא דבי"ד חיובו הוא משום ב"ע, א"כ כשחל עליו הספק האם לקרוא בט"ו אין לחייבו כלל, דאמרינן ספק לקולא. וכן לדעת החזו"א דהיא תקנה מיוחדת נמי נראה דאין לחייבו כל שלא שהה שם בי"ד.

הע' בדברי הפמ"ג- מה שכתב דלרא"ש אין לחייב אותו בקריאה בט"ו מחמת מחשבתו לשהות שם בט"ו, עיין לעיל סימן ד. בהע'.

לשהייתו של ב"ע בי"ד במקום הספק משמעות לגבי עיקר דינו וכנ"ל. (ונראה שטעם הדבר הוא משום שאף הפמ"ג הבין דגדר החיוב לקרוא בערי הספק הוא ככל חיוב מספק, ולכך אין בשהייתו בי"ד סיבת לעקור שמו ממנו, ועיין בזה לקמן).

ולכאן נראה מעתה דלדעת הפמ"ג, ב"ע ששהה בי"ד בעירו, וקודם כניסת ט"ו נכנס לעיירות המסופקות כרך ע"מ לשהות שם בט"ו, יתחייב לקרוא עמהם מספק לדעת הראשונים שחיוב ב"כ תלוי במחשבת שהיתו בט"ו, שהרי כתב שהשהיה בערי הספק מה שיש לחייבו לקרוא בט"ו (לדעת אלו הראשונים) הוא משום מחשבתו שקודם ט"ו, שהרי שהייתו בערי הספק אין בה עקירת שמו ממנו.

אכן אין בכל הנ"ל נ"מ לדינא לדעת הפמ"ג, שהרי הכריע (הפמ"ג) דאין לחייב את העוקר לערי הספיקות (אפי' בי"ד) משום שהוא ס"ס, עי"ש.

אמנם נראה לכאן דלפי הבנת החזו"א (ע"פ דברי הגר"א) דבעיירות המסופקות

יב. כמה דינים ברין העוקר ממקום למקום

נתן דעתו בזמן כניסת ליל י"ד לשהות בעלה"ש דט"ו. [מ"ב תרפ"ח סע"ק י"ב, ותלוי בעלה"ש, תרפ"ז מ"ב סע"ק ד' וע"ע ריש סי' א'].

ב. הכלל לדעת החזו"א (הדברים מבוארים בדבריו בדינים העולים סו"ס קנ"ב, עי"ש)- א. שם ב"ע וב"כ נקבע בכניסת היום היינו

הכותב לא הגיע להוראה. בבוא מעשה לפניך עי' במקורות.

א. להלכה פוסקים דמחשבתו הקובעת דינו היא לפי זמן חיוב המקום ששהה שם. ב"כ הבא לעיר תלוי באיזה מקום נתן דעתו בכניסת ליל י"ד לשהות בעלה"ש די"ד. וב"ע הבא לכרך תלוי באיזה מקום

תחילת הלילה, ואחר שנקבע שמו שוב אינו משתנה בין ע"י מחשבה שנתחדשה או אפי' עשה מעשה ועקר ממקום ששהה. ודין זה דנקבע שמו בהחלט בין אם נשאר על עיקר שמו של כל השנה, בין אם בא לקבוע ע"ע שם חדש דפרוז או מוקף ליומו. ב. בבא לקבוע ע"ע שם חדש צריך גם לשהות במקום שדעתו להתחייב בתחילת הלילה, וגם לתת דעתו בתחילת הלילה היכן ישהה בעלה"ש. ואם חסר אחד מתנאים אלו אינו קובע ע"ע שם חדש. [כגון ב"ע שנתן דעתו קודם כניסת י"ד לעקור לכרך קודם עלה"ש די"ד ע"מ לשהות שם בהאיר המזרח דט"ו, מתחייב כב"ע כיון ששהה בעיר בכניסת י"ד ואין משגיחין בדעתו]. ג. אם רוצה לעמוד על עיקר דינו אף אם אינו שוהה במקומו, כל שנתן דעתו בכניסת היום לחזור למקומו דינו כאנשי מקומו. [דינא דמתני'. ועוד כתב החזו"א דב"כ אף שנתחייב בעיר מ"מ אם רוצה לחזור ולהתחייב בכרך דינו כעומד על עיקר דינו וסגי במחשבתו שבתחילת ט"ו אפי' לא שהה שם].

ג. דעת רבותינו האחרונים דלא כחזו"א. דעת הטורי אבן דשייך לקבוע חיוב אף אחר כניסת היום. ודעת הרמ"ע מפאנו דלא בכל מקום הדין נחלט בתחילת היום (היינו דין בן יומו). וכן פסק המ"ב ע"פ דברי הט"ז דחיוב חדש (בן יומו) אינו נקבע בהחלט אלא אם שהה שם בהאיר המזרח. ועוד דהחזו"א (סי' קנ"א) כתב דמשמעות האחרונים בדין המחשבה בעת היציאה מביתו [וכן משמעות המ"ב] היא שלא כדבריו. [ע"י סי' ח'].
ד. אציג נא בזה כלל אחד ואם נכון הוא כמדומה שבו יתבארו הרבה דברים בדברי רבותינו. בראשונים הוזכר ענין אונס במי שבכניסת היום נתן דעתו לחזור למקומו

ולבסוף נאנס ולא חזר, דכיון דבאונס הוא אין דינו נקבע עמהם. ולא הוזכר חילוק בטעם שינוי מחשבתו וסתמא קתני, ואפי' משנה דעתו משום שרצונו להתחייב יש לדונו כאונס דכל שינוי דעת שחל אחר כניסת היום שם אונס עליו. ונראה דלדעת האחרונים דין זה שבאונס אינו מתחייב, אינו אלא ב'שוהה' באונס, והיינו דבאופן שלא עשה עקירה למקום ורק שהוא שוהה במקום באונס ובאים לחייבו משום שהייתו, בזה אמרינן דאם שהייתו באונס אינו מתחייב מחמת זה. [ולא מצינו חילוק בסיבת שינוי מחשבתו, ואפי' במשנה דעתו משום שרוצה להתחייב יש לדונו כאונס כל ששינה דעתו אחר כניסת היום. ולפי הנחה זו בשנוי מחשבה לא יפול חילוק לדינא בין החזו"א לשאר האחרונים]. אכן בעושה מעשה עקירה יש משמעות למעשהו ואף אחר כניסת היום, ומשום דדיני אונס לא נאמרו על 'מעשה' עקירה אלא על שוהה בלבד. והנה לא שמענו בדברי הפוסקים חילוק בסיבת עקירתו ומשמע דכל שעקר ממקומו דינו נקבע לפי כללי העקירה ואין נ"מ בסיבות שהביאוהו לעקור ממקומו, ואפי' הורידוהו אנשים לשם מתחייב. ובזה יסורו הרבה תמיהות על דברי האחרונים בסוגיא זו. [ע"י סי' י'].
ה. כמה דינים - א. הבא לקבוע ע"ע חיוב חדש, אין נקבע חיובו בהחלט אלא א"כ נתקיימה מחשבתו ועמד שם גם בעלה"ש. [ע"י סי' ב']

ב. ברמ"ע מפאנו מבואר דהעומד על עיקר דינו נשלם חיובו בכניסת היום, ואף שעקר קודם עלה"ש ממקומו נשאר בחיובו. אמנם כתב הגרש"ז דאם נתן דעתו קודם כניסת היום לעקור ממקומו קודם עלה"ש, כל שקיים מחשבתו אינו מתחייב (אף ששהה

דאין בזה נ"מ אלא לענין דין אונס והיינו לענין שינוי מחשבתו שחל אחר כניסת היום, אבל באם שינה דעתו קודם כניסת י"ד לעקור לגמרי ולהיות כבני המקום כ"ע מודים דאין שום נ"מ במחשבתו שבעת היציאה מביתו. [עי' סי' י'].

ו. בעיקר הדין אם שייך להתחייב ב' פעמים. ב"ע הבא להתחייב בכרך אינו ברור אם יכול להתחייב ב' פעמים (משום דאפשר דלא נתחדש דין בן יומו למי שנתחייב כבר). וב"כ שנתחייב בעיר ורוצה לחזור ולהתחייב (או ב"ע שנתחייב ועוקר לגמרי לכרך קודם כניסת ט"ו) דעת החזו"א דחזור ומתחייב ומדבריו נראה דיכול לברך (דינים העולים ד"ה ב"ע שנכנס לכרך), מיהו כתב הגרש"ז דלא יברך משום דיש לחוש לדעת תוס' המוזכר בריטב"א. [סי' ו'].

ז. ב"ע העוקר לעיירות המסופקות כתב הפמ"ג דאינו מתחייב בט"ו דהוי ליה ס"ס, ונראה דדברי הפמ"ג הם משום דסבר דלדעת הרמב"ם חיובו בב' ימים הוא משום דספק דברי קבלה להחמיר (ולכך הוי ס"ס) אבל לדעת החזו"א דהיא תקנה מיוחדת לעיירות המסופקות יל"ע, ולכאור' י"ל דמתחייב עמהם. [עי' סי' י"א].

ח. ב"כ שהלך לעיר ובכניסת י"ד היה בדעתו לחזור לכרך קודם עלה"ש די"ד, פשוט דאינו מתחייב בי"ד אף שלבסוף נאנס ושהה בעיר. ולענין חיובו בט"ו לכאור' נראה בראשונים דאף אם מחמת אונסו לא חזר לכרך בט"ו נמי חייב כדין כרך. אכן לא מצאתי בחזו"א שדן בזה, וצ"ע למה שתק מדין זה. [עי' סי' א'].

בתחילת הלילה בעיקר מקומו). ויל"ע בדברי הגרש"ז דאפשר לבאר דברי הרמ"ע מפאנו באופן אחר, ולומר שבזה דעתו כדעת החזו"א דכל ששהה בעיקר מקומו בכניסת היום מתחייב עמהם ואין משמעות למחשבתו כלל (ואף הגרש"ז העלה צד זה). [עי' סי' ח'].

ג. ברוצה להתחייב חיוב חדש ע"י עקירה למקום החיוב אחר כניסת היום וקודם עלה"ש- לדעת הרמ"ע מפאנו הדבר תלוי. לדעת הגרש"ז (כפי שביאר דבריו) יכול הוא להתחייב ובתנאי שנתן דעתו קודם כניסת הלילה לעקור לשם קודם עלה"ש. ואם נאמר שהרמ"ע מפאנו פירש הירו' כחזו"א יעלה לנו דאינו יכול להתחייב אלא א"כ שהה שם בכניסת הלילה [הדבר תלוי במבואר לעיל אות ב', והטעם לפי שהרמ"ע מפאנו הביא את דברי הירו' ב"ע שעקר דירתו וכו' נתחייב כאן וכאן, וב"כ שעקר דירתו והלך לעיר ליל ט"ו ה"ז פטור כאן וכאן', ופירוש אחד עולה לב' הדינים]. ולדעת הטורי אבן כל שעקר למקום קודם עלה"ש אפי' לא נתן דעתו ע"ז בתחילת הלילה מתחייב עמהם. [עי' סי' ח'].

ד. כל הדינים המבוארים לעיל הם בעוקר (ע"י מעשה) אבל שינוי החל במחשבתו אחר כניסת היום, נראה דאין לו משמעות כלל ושם אונס עליו ואינו מתחייב על ידו. ולכאור' לפ"ז אף אינו יכול לחזור לעיקר דינו עי"ז. [עי' סי' י'].

ה. מחשבתו בכניסת היום או בעת היציאה- אף לדעת האחרונים שנראה בדבריהם דהדבר תלוי בעת יציאה מביתו, מ"מ נראה